

PROF. DR. GRÓSZ ANDOR

A zsidó újév egyetemes üzenete

Minden esztendőben amikor elul hónap ros hodesekor felharsan a sófár hangja, egy évvel ezelőtt az egyik zsinagógánkban hallott tanítás jut az eszembe:

Noha az újévi sófárfúvás indoklás nélküli bibliai parancs, azonban a következőkre utal: „Ébredjétek, alvók, álmotokból, és szunnyaodótok, keljétek fel mély alvásotokból, és vizsgáljátok meg cselekedeteiteket. Térjétek meg, és gondolatok Teremtőtökre!” Azok, akik közületek a mindennapi hiábavaló tevékenységek közepette megfelelkeznek az igazságról: „Minden álmuk múlt dőreség, haszontalan semmiség.” Nekik szól a figyelmeztetés: „Tékinsetek magatokba, és tegyétek jobbá útjaitokat és cselekedeteiteket! Hagyja el mindenki közületek gonosz útját és helytelen gondolatát!” (Maimonidész, Misné tóra, A megtérés törvényei 3:4)

A nagy középkori jogtudósunk szavai, aki sokak szerint minden korok legnagyobb zsidó filozófusa volt, sok szempontból olyan aktuálisnak hangzanak, mintha egyenesen a 21. századi magyarországi zsidósághoz intézte volna őket. Győri gyerekkoromból emlékszem, hogy az ott élő zsidók jelentős része csak a nagy őszi ünnepeink idején ébredt fel a „szendergésből”, csak akkor jöttek el a zsinagógába, de nincs ez alapvetően másként napjaink Magyarországon sem. Maimonidész

olvasva azonban úgy tűnik, hogy a közösség életében csak a nagy ünnepeken részt vállaló zsidók jelenléte nem az egyszerre sokat dícsért és átkozott modernitás terméke, hanem ismert volt minden korban. Valószínűleg az emberi létezés egyik alapvető pszichológiai jellemzője, hogy „a mindennapi hiábavaló tevékenységek közepette” megfelelkezünk az igazán fontos dolgokról. Hányszor hallunk olyat egyáltalán nem a vallási keretek között élő, nagyon „modern” emberektől is, hogy életük egy bizonyos szakaszában ráébrednek: a mindennapok álomvilágában élve, a pénz, a karrier, a hétköznapi teendőik valójában sokkal fontosabb értékektől vették el az idejüket: a családtól, a barátoktól, a közösségtől.

A most „leköszönő” zsinagógai évben a Mazsihisz elnökeként azon voltam, hogy hittestvéreinknek a hitéleti, kulturális és szociális lehetőségek egyre szélesedő kínálatával szolgáljunk korra, érdek-

lődésre, nemre való tekintet nélkül: számtalan közösségépítésre, találkozásra lehetőséget biztosító programot szerveztünk vagy támogattunk az ifjú, fiatal generáció számára, és természetesen tovább mélyítettük idősebb hittestvéreinkkel az eddig is erős kapcsolatunkat. Mindezek mellett nemcsak a hozzánk tartozó intézmények működését támogattuk szakmai és fenntartói alapon, hanem magát a szövetség „finomhangolását” is elkezdjük: középtávú stratégiát dolgoztunk ki összetartozást, hatékonyságot növelő alapértékekkel, célokkal, struktúrával. Követtük ebben Maimonidészt, aki orvos és közösségi vezető is volt: nem ledorongolta a „tévelygőket”, hanem útmutatást kínált nekik: természetes, hogy hajlunk arra, hogy megfelelkezünk az igazán fontos dolgokról, de éppen ezért kell folyamatosan megpróbálnunk mégis koncentrálni és visszatérni az örök értékeinkhez.

Az őszi ünnepek öröksége egyetemes: nemcsak minden zsidó, hanem minden ember számára jelentős. Valamennyiünknek, vallásos

(Folytatás a 2. oldalon)

RADNÓTI ZOLTÁN

Nehéz, háborús év

Ha szavakat kellene most leírnom, akkor azt írnám: csalódottság, fájdalom, reménykedés, ám ros hásánakor nem ezt várják egy rabbittól, hiszen a zsidó újév nem csupán az idő múlását jelzi, hanem egy mélyebb, spirituális utazás kezdetét is.

Az ünnep során a zsidó közösségek világszerte összegyűlnek, hogy megemlékezzenek a teremtés évfordulójáról és újraértékeljék életüket. Mélyről szóló imák, lelket emelő dallamok kísérik a félelmetes napokat. A Talmud szerint: „Három könyv nyílik meg ros hásánakor: az igazak könyve, a gonoszok könyve és a középszerűek könyve” (ros hásáná 16b). Ez az idézet idén igencsak elgondolkaszt bennünket.

Ki tudja, mi vár rájuk az elkövetkező évben?

Évezredek óta vesszük magunkat körbe jelképekkel. A sófár hangja arra hívja fel a figyelmet, hogy itt az ideje a bűnbánatnak és az önvizsgálatnak. Am 5784-ben sok embernek mindennapossá vált a sófárhang. Légiriadónak hívták, és rohanni kellett az óvóhelyre.

Az emberek ilyenkor gyakran esznek almát mézzel, hogy édes új évet kívánjanak egymásnak. Am 5784-ben tízezrek vonultak utcára, mert más évet vágytak, mint a tavalyi.

Az ünnepi asztalon gyakran található gránátalma, amely a bőség és a termékenység szimbóluma. Am 5784-ben a gyermekről nem a kacaj jutott eszünkbe, hanem a Hamás fogságában lévő kis, vörös testvérpár: Ariel és Kfir Bibas.

Mit tehetünk mi itt, Magyarországon?

Pontosan tudjuk, hogy ros hásáná nemcsak az új év kezdetét jelenti, hanem egyben a tíznapos bűnbánati időszak, a jom kippurig tartó „tíz bűnbánati nap” kezdetét is.

Tekintsünk erre az időszakra

FRÖLICH RÓBERT

Ma született a világ 5785

היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים אם כבנים אם כעבדים אם

כבנים רחמנו כרחם אב על בנים. ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא

כאר משפטנו איום קדוש

Ma született a világ, ma áll Ítélszéked előtt a világ minden teremtménye, gyermekeidként vagy szolgálóként. Ha gyermekeidként, úgy irlalmazz, miként azt egy apa teszi. Ha szolgálóként, úgy addig esdeklünk, míg meg nem könyörölsz rajtunk, és ezt tedd mindenki számára nyilvánvalóvá, Félelmetes Szent!

היום הרת עולם היום, ma született meg a világ. Most, mikor e napot ünnepeljük, mikor beköszönt az 5785. zsidó esztendő, a szelektív emberi emlékezet saját történelmünk személyes világából csupán az elmúlt esztendőt pásztázza végig. Mivel a nagyvilágban élünk, óhatatlan, hogy a világ történései ne hagyjanak nyomot bennünk, ne interferáljanak mindazzal, mi közvetlenül velünk vagy általunk történt.

5785. Ennyi esztendő múlt el a világ teremtése óta. Eszünkbe jutott vajon egyszer is átgondolni, hogy a növekvő évszámok mögött mennyi múltbéli esemény rejtőzik?

היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, ma áll Ítélszéked előtt a világ minden teremtménye.

5785. Ennyi esztendő alatt minden megtörténhetett már, amit a szegényes emberi fantázia elképzelni, kitalálni, megálmodni képes csupán. Büszkén valljuk: az Ember fejlődött, szebbé, jobbá tette az életet. Feltalált olyan technológiákat az élet minden területén, melyek a véges lélet megtöltik biztonsággal, olykor luxussal. Ismereteket szerzett mindenről, a környezetünket képező nagyvilágról, a látható és láthatatlan életformákról. Képes volt elszakadni a gravitációja vonzásával bennünket magához láncoló Földtől: eljutott a Holdra, most a Marsot kezdi ostromolni.

Iten e napon felidéri mindazt, amit tettünk. Mérleget von jó és rossz cselekedeteink között, s – ellentétben az emberi bíróságokkal – nem csupán tetteinket, de azok mozgatórugóit, szándékainkat, érzelmeinket is behelyezi mérlege serpenyőjébe. Mivel רחמנו ליבנה בעי, Iten a szívét kéri, a szándék olykor többet ér, mint a megvalósítás. Ha tiszta szívvel, jó szándékkal tesszük, mit meg kell tennünk, úgy intenciónk enyhíthet az esetleges súlyos ítéleten.

אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ha gyermekeidként, úgy irlalmazz, miként azt egy apa teszi.

(Folytatás a 2. oldalon)

RÓNA TAMÁS

Hitünk alapja ros hásáná ünnepén

Tisztelt Olvasó!

Engedje meg, hogy néhány gondolattal köszöntsem időszámításunk 5785. éve alkalmából.

Idén mindennél fontosabb mélyebben végiggondolnunk a zsidó újév valódi jelentését, tórai jelentőségét.

Miről is szól a ros hásáná valójában, és mit jelent napjainkban?

Az év kezdete, vagy szó szerinti fordításban az év feje, melynek napján a zsidó lélek megerősíti fogadalmát, hogy továbbra is vagy még inkább a Tóra törvényei szerint éli mindennapjait, odaadó szívvel és mély hittel az Örökkévaló felé, kinek akarata a tórai micvákban – parancsolatokban – jelenik meg.

Itt most álljunk meg egy közös gondolatra!

Ezen az ünnepen nem mehetünk el amellett, milyen szörnyű csapás sújtotta a Szentföldet a legutóbbi szimchát Tórákor, hogy a mózesi könyvek olvasása közben is sokaknak megrendülhet a hite. Ilyenkor fontos, hogy elkötelezett rabbítársaimmal, vallási vezetőinkkel együtt erősítsük minden zsidó hitét a világban, hogy erőt, támaszt és vigaszt adjunk azoknak, akiket csapás ér.

Elengedhetetlen hitünket megerősíteni a közösség erejével, hogy az új esztendőben a vallásos zsidóság felemelkedhessen.

Az Örökkévaló minden igaz szívű és hitű gyermekének hangját meghallja.

Ros hásánát nevezük azonban még az ítékezés napjának, jom hádinnek is. Hagyományaink szerint ilyenkor három könyv van nyitva az Örökkévaló előtt: az élet, az elmúlás és a közepesek könyve. Mit is jelent ez?

A Világ Alkotója mindannyiunkat ellátott lélekkel, ami egy gertyához hasonlít, amelyet azért kapunk, hogy megvilágítsuk vele környezetünket. De nemcsak otthonunkat, hanem az egész világot. Ez nemcsak kötelességünk, de felelőségünk is – ahogyan azt a rabbinikus hagyományból tanuljuk.

Miért is fontos ez a nagyszerű gondolat? Mert ez jelöli ki a tórai ember útját.

Mély és igaz hitű vezetők elkötelezett szolgálatára van szükségünk,

(Folytatás a 2. oldalon)

úgy, hogy ez az ünnep különleges üzenete! Minden évben, hónapban, napon vagy percben lehetőségünk van a megújulásra és

MESTER TAMÁS

Egy nehéz esztendő zárása, egy új remény kezdete

Tisztelt Hittestvéreim!

Kedves Olvasók!

Ülök a számítógép billentyűzete előtt, mellettem teleírt határidőnapló, jegyzetlapok, a gépen szövegtöröldekek, visszanézek az elmúlt 5784-es zsinagógai esztendőre. Egy évvel ezelőtti nagyünnepi gondolataim a 2024-ben esedékes Holokauszt 80. évfordulóján forogtak, így fogalmaztam: „Mint ismeretes, a következő – 2024-es – polgári esztendőben emlékezünk a magyar történelem egyik letragikusabb fejezetére, a hazai holokausztra, melynek során az irányadó kutatások szerint nagyságrendileg 600 ezer hittestvérünk halt mártírhalt.”

Nem tudtam, nem tudhattuk, hogy néhány héttel az 5784. évi zsidó újévet követően a világ zsidósága újabb próbatétel előtt áll. Sokszor említettem, de sajnos nem lehet elégszer: 2023. október 7-e a

második világháborút követően a zsidóság legszörnyűbb napja. A terrorista horda orvul, ünnepnapon – úgy, mint 1973 jom kippurjakor – intézett támadást a zsidó állam civil lakossága ellen. 1200 mártír, több száz túszt az ellenség kezén, sokan közülük ugyancsak a mártírságot szenvedték el.

(Folytatás a 2. oldalon)

PROF. DR. GRÓSZ ANDOR

A zsidó újév egyetemese üzenete

(Folytatás az 1. oldalról)

és nem vallásos embereknek szükségünk van a figyelmeztetésre: ne engedjük önmagunknak és szereteteinknek, hogy elfelejtsük az igazán fontos értékeinket a hétköznapok rohanásában. Csodálatos lenne, ha képesek lennénk arra, hogy úgy éljünk, mint ahogy Rabi Eliézer javasolja a Pirké Avotban: „Térj meg egy nappal a halálad előtt!” (Atyák fejezetei 2:10)

Maimonidész ezt a magyarázatot fűzi e misnához: „Az ember sosem tudhatja, mikor fog meghalni, talán ma, talán holnap, ezért minden nap térjen meg.” A legtöbbünk számára ez teljesíthetetlenül nagy feladat, éppen azért, amit Maimonidész is leszögez: a mindennapok tevékenységei szellemi szempontból elaltatják az embert. Az elul hónaptól kezdve a ros hasáná előestéjéig megszólal

sófár, az újévi sófár hangja és a jom kippurt lezáró kúrtharsogás mind ugyanazt a célt szolgálják: végezzünk önvizsgálatot elveink, meggyőződéseink, céljaink és természetesen cselekedeteink területén is. Nem vagyunk hibátlanok, sem a vallásos, sem a nem vallásos emberek, de az önmagunkra való reflektálás lehetősége mindenkinek adott. Ennek segítségével képesek lehetünk a megtérésre, azaz embertársainkkal és az Örökkévalóval szembeni vétkeink kijavítására. (Ha valakinek nehéz értelmeznie a Teremtő elleni véték fogalmát, akkor gondoljon az emberen túlmutatató örök értékekre és ideálokra, amelyekhez időnként oly nehéz hűségessé maradni.) A megtérés tíz napja, az *ászeret jemé hátsuvá* egyetemese üzenete az, hogy mindannyiunknak szüksége van egy olyan időszakra, amikor kiszakadunk a hétköznapi életünkől és teret engedünk az önmagunkra való reflektálásnak, a megbánásnak és a hibáink kijavításának. Az őszi ünnepek idején zsinagógáink azt a csodálatos lehetőséget kínálják mindenki számára, hogy ezt az önvizsgálatot a közösség segítségével végezzék el, és azt érezhessék: egy zsidó soha nincs egyedül, a zsidó közösség kapui nyitva állnak, és bármikor be lehet rajtuk lépni!

RÓNA TAMÁS

Hitünk alapja ros hasáná ünnepén

(Folytatás az 1. oldalról)

ugyanis a vallásos zsidóság létének és túlélésének kulcsa a közös értékrend és az ebből fakadó összetartás.

A hagyomány alapján az őszi nagyünnepek során a megtérni kívánó ember önvizsgálattal, imával és őszinte megbánással bocsánatot nyer.

Ez pedig erősíti a vallásos zsidóság összetartozását, hiszen fennmaradásunk biztosítéka, hogy mindennapjainkat az Örökkévaló

akarata szerint éljük, és képesek legyünk különbséget tenni az igaz és a hamis próféták között.

Kedves Hittestvéreim! Kívánom, hogy a közös gondolkodás, hitünk közös ereje útján folytassuk tovább utunkat, ünnepeink az Örökkévaló akarata, emelkedjenek fel az igazak, találják meg az utat az eltévelyedettek, hozzuk el együtt a békét, és építsük közös erővel a zsidóságot hitünkkel és emberszeretetünkkel! Töltsük az ünnepet áhítattal és bizakodással, csendüljön fel a sófár hangja!

MESTER TAMÁS

Egy nehéz esztendő zárása, egy új remény kezdete

(Folytatás az 1. oldalról)

A még fogságban lévőkért nincs nap, hogy ne imádkoznánk. A szörnyű terror teljes körű megfékezése – akár politikai, akár fegyveres úton – egyelőre vágyalom.

Azon töprengök, hogy mi a fájdalmasabb? Szembesülni az újabb radikális iszlám terrorral vagy rácsodálkozni egyes, magukat „emberi jogi harcosnak”, „demokratának” feltüntető, palesztinpárti tengerentúli, nyugat-európai körök nyílt Izrael-ellenességére.

A radikális iszlám nem változott, azt mutatta 2023 októberében, amit mutatott 1948-ban, 1956-ban, 1967-ben, 1973-ban, 1985-ben a schwechati repülőtéren vagy a modern kori történelmünk egyik fordulópontján: 2001. szeptember 11-én. Ami megdöbbentő, hogy a „művelt nyugat” egyes véleményformálói – önsorsrontó módon – nem Izrael mellett állnak ki, hanem a palesztin önrendelkezési jog álcája mögött a terror jogosságát sugalmazzák. Ne kerteljünk, ma

az Izrael-ellenesség, az anticionizmus a szemérmes antiszemitizmus, de attól még éppoly zsidógyűlölet, mint 1944-ben. E nyugati véleményformálókat nem értem, a radikális iszlám őket is megveti, elutasítja, hitetlennek tartja. Elég csak az utóbbi idők ún. keses támadásaira gondolni. Nincs és nem is lehet más kivezető út, mint a zsidó-keresztény gyökerek következetes ápolása, továbbadása utódainknak.

Ebben a cseppet sem rózsás nemzetközi helyzetben köszönt be az új zsinagógai esztendő. Ami bennünket, magyar zsidókat megnyugvással tölthet el, az az, hogy e borzalmakat, hála a Jóteremtőnek, csak a hírekből ismerjük, hazánkban békében és biztonságban élhetünk és vallhatjuk meg őseink hitét.

Nehéz bátorító szavakat mondani az új esztendőre e nehéz időkben, gondolati segítségül Zálmán Sázár, Izrael Állam harmadik elnöke (1963–1973) meglátásait hívom fel.

„Remélhetőleg eljön az idő, és az arabok felhagyják a gyűlölködés politikáját... [Sázár] azon reménynek adott kifejezést, hogy az arab országok vezetői végül is józan belátásra jutnak, és hajlandók lesznek velünk egyenrangú partnerként leülni a tárgyalóasztalhoz, hogy közösen megtanácskozzuk, miként lehetne igazi, tartós, békés életet kiépíteni a népek közötti kölcsönös tisztelet és az országok közötti biztonsági feltételek garantálása közepette.”

A sázári próféciát aktualizálom jómagam is a 5785. zsinagógai esztendőre: minden erőnkkel a közelkeleti békés elrendezésnek eljöveteleért kell fáradoznunk, mert ha késik is, egyszer el kell jönnie!

Ezen új remény jegyében megkülönböztetett szeretettel és tisztelettel *kszive váchászime tajve*, jó beiratást és bepecsételést kívánok Izrael népének, minden magyar zsidó hittestvéremnek itt, Budapesten, hazánkban és szerte a nagyvilágban!

Dr. Gádor Györgynek, a Páva utcai körzet elnökének kérésére közöljük imarendjüket.

Rosh Hásáná 1. este	október 2. szerda	18.00	a Pávában
Rosh Hásáná 1. Sächrit	október 3. csütörtök	10.00	a Hunyadiban közösen
Rosh Hásáná 2. este	október 3. csütörtök	18.00	Hunyadiban együtt alternatíva
Rosh Hásáná 2. Sächrit	október 4. péntek	10.00	Hunyadiban együtt alternatíva
Kol Nidré	október 11. péntek	17.45	ünnep bejövetele, a Pávában
Jom Kippur Sächrit	október 12. szombat	9.00	a Pávában egész nap
Jom Kippur Mázkir	~ kb.	11.00	
Jom Kippur Minchá	~	15.30	
Neilá	~	17.30	
A büjt vége	~	18.47	
Szukkot 1. este	október 16. szerda	18.00	a Pávában közösen
Szukkot 1. reggel	október 17. csütörtök	9.30	a Pávában közösen
Szukkot 2. reggel	október 18. péntek	9.30	a Pávában együtt alternatíva
Szukkot félünnep Sábbát	október 18. péntek	18.00	a Pávában közösen
Szukkot félünnep Sábbát	október 19. szombat	9.30	a Pávában közösen
Smini áceret este	október 23. szerda	18.00	a Hunyadiban közösen
Smini áceret reggel	október 24. csütörtök	10.00	a Hunyadiban közösen
Szimchát Torá este	október 24. csütörtök	18.00	a Pávában

Rosh Hásáná második reggel a Hunyadi téren 10:00 órától, és Szukkot második délelőttjén 9:30-tól a Pávában is összegyűlünk. A változtatás jogát a minjen szervezése és tervezése alapján fenntartjuk.

Ebben az évben a cél adományaitokat kérjük a 100 éves Páva utcai Zsinagóga új nagyünnepi szövet kollekciójára a Tóra szekrény függönyére, az új terítőre a bimára, és az új zsákokra a Tóra tekeréseink számára. Előre is köszönjük.

Erev Rosh Hásánától egészen Pészachig a helyi szokásoknak megfelelően az esti imáink 18:00 órakor kezdődnek minden péntek este. Várunk szeretettel a Pávában és a Hunyadin is!

FRÖLICH RÓBERT

Ma született a világ 5785

(Folytatás az 1. oldalról)

5785. Szégyenkezve kell lehajtanunk a fejünket. Be kell ismernünk, ha másnak nem, önmagunknak, kudarcot vallottunk. Ennyi esztendő alatt sem fejlődött semmit az Ember. Már a kőkori civilizációk is tudták, ismerték, alkalmazták az élet megrövidítésére alkalmas technológiákat. Először csak a törzsek, majd a nemzetek, végül kontinensek feszültek egymásnak, hogy meg- és elhódítsák azokat a területeket, melyekre semmi szükségük sem volt, hogy elpusztítsák, kiirtsák azokat az embereket, akiknek gyűlöletére semmi okuk nem volt. Megszámlálhatatlannak tűnnek azok a történelmi események, melyek az utóbbi öt és fél ezer évben történtek.

A gyermek sok csíny, rosszaságot követ el. Olykor súlyos károkat okoz, másoknak vagy önmagának árt a cselekedeteivel. A jó szülő megpróbál igazságos lenni, enyhíti a károkat, bünteti ugyan a gyermeket, de szíve mindig felülírja a racionális érveket. A jó szülő sosem teszi ki gyermekét a megérdemelnél nagyobb büntetésnek, sőt, ha mélyen magunkba nézünk, be kell ismerjünk: még a megérdemelt büntetés is enyhíteni szoktuk. Így okoskodunk: ha I.ten hasonlatosságára teremtettünk, akkor az i.teni tulajdonságokat is magunknak tudhatjuk, s az egyik legjellemzőbb i.teni attribútum az irgalom, a megbocsátás. Erre apellálunk tehát, a Világ Királyának irántunk érzett atyai szeretetére.

ואם כעבדים עיניו לך תלויה עד שתחננו, ha szolgálóként, úgy addig es-deklünk, míg meg nem könyörülsz rajtuk. Valamennyien megéltünk kollektív traumákat. Mintha csak tegnap jött volna a hír a smini áceresz napjára időzített tömegmészárlásról, melyben ártatlan zsidó életek veszttek oda, sok közülük még el sem kezdődhetett. Immár majd egy esztendeje, hogy imáinkkal ostromoljuk ez egék kapuját, kérve a mindenség Urát: hozza őket haza...

והוציא כאר משפטו איום קדוש, és ezt tedd mindenki számára nyilvánvalóvá, Félelmetes Szent! Mikor felharsan majd a nagy sófár, mikor Izrael népének fohásza megnyitja a könyörület kapuit, akkor nyilvánvaló lesz, hogy az Örök, Egyetlen I.ten véd, óv és szeret bennünket, gyermekei vagyunk, és soha nem hagy cserben bennünket!

RADNÓTI ZOLTÁN

Nehéz, háborús év

(Folytatás az 1. oldalról)

A Zohár (a zsidó misztika egyik legfontosabb műve) így írja: „Az újév napján a világ új fényt kap, amely megvilágítja az emberi szívet és lelkeket.” Ez a fény lehetőséget ad arra, hogy újra kapcsolatba lépjünk a legmélyebb spirituális énünkkel, és újra felfedezzük életünk célját és értelmét.

Látjuk, a rabbijaink tanításai egyértelműek: a rengeteg csalódás, teher és fájdalom nem uralhatja a lelkünket és a döntéseinket!

Ha fordulópontokat szeretnénk kijelölni az életünkben, akkor bátran tegyük meg! Ros hasáná egy új lehetőség!

Nemcsak a megtérésre, ami hitünk egyik alapvető eleme, hanem arra, hogy valóban önazonosak legyünk!

Sok-sok utat jelölnek ki a guruk vagy a pszichológusok, ám a rabbik ősi tanításánál egyik sem tudott eddig jobbat mondani: Az önvizsgálat és az önismeret lehetőséget ad arra, hogy az emberek újrakezdjék életüket.

A Talmud ezt tovább is gondolja: „Nagy a személyes megtérés ereje, mert közelebb hozza a világot megváltásához” (Joma 86b).

Igen, embernek lenni felelősséget jelent! A megtérés nemcsak személyes megújulást hozhat, hanem univerzális jelentősége is van. Ha valaki arra vágyott, hogy közelebb kerüljön Istenhez vagy az embertársainkhoz, akkor az újév az ő ünnepe!

És ekkor hirtelen megtorpanunk. A világban zajló események láttán őszintén tesszük fel a kérdést: 5784-ben hol volt Isten? Nem kellene már beavatkoznia a történésekbe?

A kérdés természetesen költői, hiszen a Talmud így írja: „a világ igazságon áll” (Pirké Avot 1:18).

Ez az üzenet fekete-fehér! Isten az igazságosságot kívánja a földre, mert egyébként darabjaira fog hullani.

Hallom, az emberek gyakran kérik Isten segítségét a háborúk, a szegénység és az igazságtalanság megszüntetésében. A Bét Sálomban mi is hétről hétre elmondjuk a misébérákokat Izraelért, a hadseregért és a tiszokért.

Azonban fontos megértenünk: Isten beavatkozása nem látványos vagy közvetlen, és sokszor az emberek cselekedetein keresztül valósul meg.

Ezzel az üzenettel már meg is kaptuk a jövő évi feladataink nagy részét: igazságos és jámbor tettekkel járuljunk hozzá a világ jobbá tételéhez!

Igen, így válhatunk Isten alkotó-társai a Földön, és így segíthetünk megvalósítani az Ő akaratait.

Tudom, tudom, ez nem megy egyik napról a másikra. Tetteink megváltoztatása mély belső munkát igényel.

A kabbala egy másik, ám szintén az ember belső fényéről szóló tanítása szerint: „Minden változás belülről kezdődik, és a lélek fényének növekedésével válik láthatóvá a világban.”

Ez azt jelenti, hogy először önmagunkban kell megtalálnunk a változás forrását. Az újévi és jom kippuri önvizsgálat segít felismerni hibáinkat, és úgy könnyebb elközelítenünk a jobb tettek mellett. A Tóra lépten nyomon leírja: törekedjünk tudatosan a jóságra és az igazságra mindennapi életünkben, és a mi kis lépéseink is nagy hatással lehetnek a világra, ha kitartóan és őszintén cselekszünk.

Rabbiként még egy dologról szólni kell. A zsidó újév különleges feladatokat ró a közösségi vezetőkre. Egy felelős vezetőnek ilyenkor nemcsak a saját lelki megújulására kell figyelnie, hanem a közösség lelki egészségére is. A kabbala tanítása szerint: „A vezető fénye világítja meg a közösség útját.” Ez azt jelenti, hogy a vezető példamutatása és bölcsessége irányt mutat a közösség tagjainak.

Fontos, hogy a közösség vezetői tárogassák a közösség tagjait az önvizsgálatban és a bűnbánatban. A zsidó közösség egyben tartása, összetartása és a spirituális megújulás elősegítése a vezető legfontosabb feladatai közé tartozik.

Azaz ros hasánakor nekik (nekünk) megkettőzött erővel kell a micvákat megtenniük (megtennünk) mind szavakban, mind tettekben.

Mint egy rövidke kis hászid mesében: Egy egyszerű ember elment a rebbehez, és azt kérdezte, hogyan találhatja meg a lelki békét. A rebbe így válaszolt: „Minden nap egy új lehetőség arra, hogy jobbá válj. Ahogy a nap felkel, úgy keljen fel a te lelked is.”

Ez a mese emlékeztessen bennünket arra, hogy valóban minden nap kapunk egy új esélyt a változásra és a fejlődésre. Ros hasáná két napján van elég időnk gondolkodni ezen. Hiszem, hogy az ünnep szelleme és szellemisége arra ösztönöz mindannyiunkat, hogy hitünket és cselekedeteinket megújítsuk, és így hozzájáruljunk a zsidó közösség és természetesen az egész világ jobbá tételéhez.

Sáná továt!

Mazsihisz elnök: Sorron kívüli egyeztetést kértem a belügyminisztertől a bosnyák szurkolók félelmet keltő menetével kapcsolatban

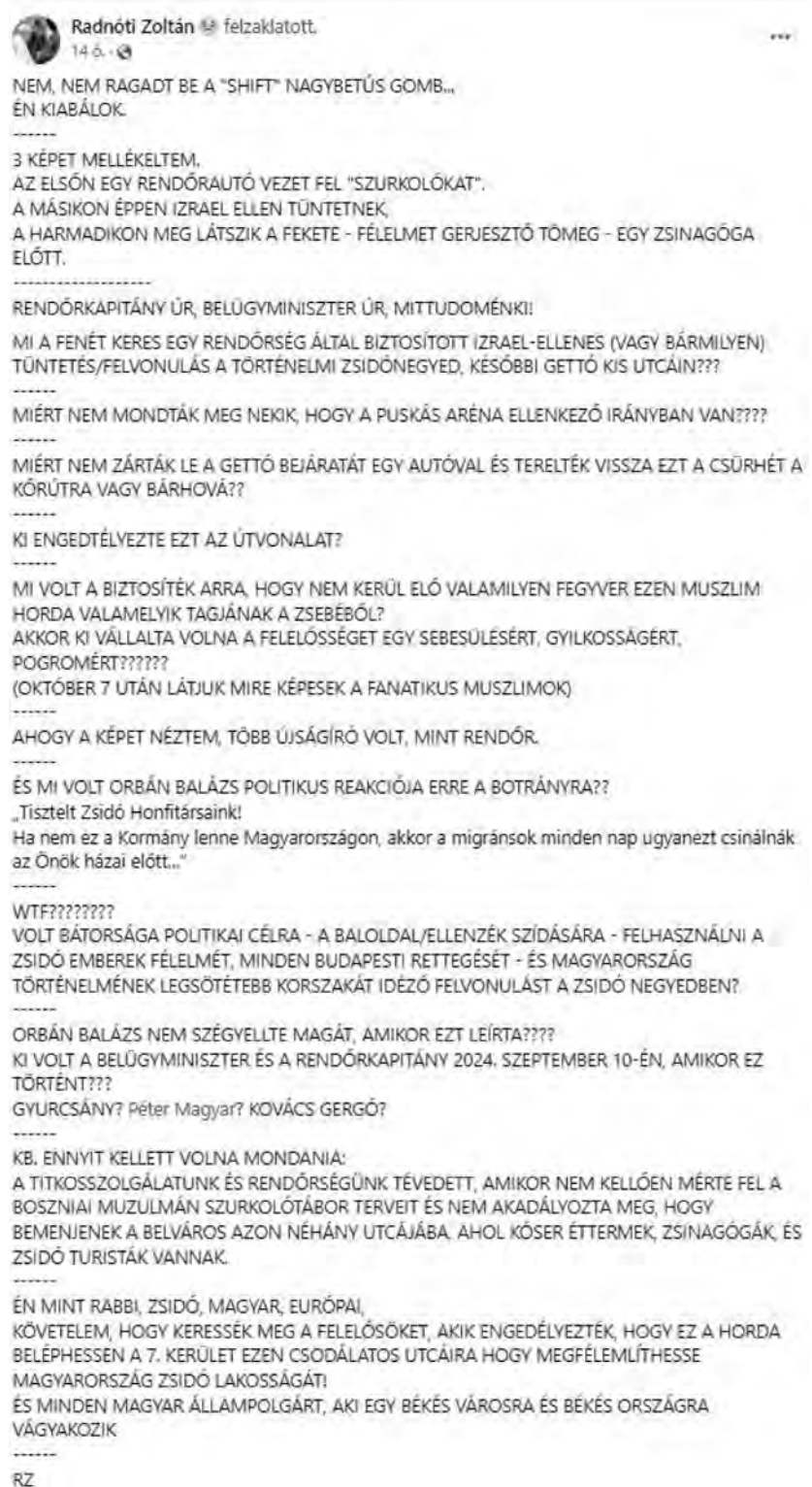
Sorron kívüli egyeztetést kezdeményezett prof. dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke Pintér Sándor belügyminiszterrel azt követően, hogy a Magyarország–Bosznia-Hercegovina Nemzetek Ligája-mérkőzés előtt a bosnyák szurkolók rendőri kísérettel vonultak végig a budapesti zsidó negyeden, és a Kazinczy utcai zsinagóga előtt megállva, a palesztin zászlót a magasba emelve a „Palesztina, Palesztina” rigmust skandálták.

Felháborítóknak és megengedhetetlennek tartjuk, hogy a magyar rendőrség rendezvénybiztosításával ez az eset előfordulhatott, különösen a magyarországi holokauszt 80. évfordulójának évében. A szurkolók felvonulása félelmet keltett a zsidó közösség tagjaiban, és veszélyt jelentett a zsidó negyedben található védett intézményekre is. A Mazsihisz elnökeként tűrhetetlennek tartom, hogy Budapest belvárosában, a zsidó negyed közepén, védett intézmények mellett, két telt házas zsinagógai program idején egy ilyen erődemóstráció megtörténhetett.

Azt szeretnénk, hogy ehhez hasonló, a zsidó közösségben félelmet ébresztő helyzet ne fordulhasson elő többé! Ez a provokáció nem egyeztethető össze a miniszterelnök által képviselt zéró tolerancia elvével.

Határozottan kiállunk és minden eszközzel küzdünk azért, hogy a magyarországi zsidó közösség félelmek nélkül élhessen. Ezért a bosnyák szurkolók rettegést ébresztő masírozását követően soron kívüli egyeztetést kezdeményeztem Pintér Sándor belügyminiszterrel annak érdekében, hogy választ kapjunk többek között arra a kérdésre, hogy a kockázatok értékelése során vajon milyen szakmai következtetéseket vontak le, hogy ezt az eseményt engedélyezték. Emellett pedig garanciákat kapunk arra, hogy a jövőben nem ismétlődhet meg semmiféle félelemkeltő megnyilvánulás Magyarországon, és a zsidó közösség tagjai továbbra is biztonságban érezhetik magukat az országban.

Prof. dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke

Újabb neonáci program készül Budapesten

Neonáci koncertet szerveznek 2024. december 21-én Budapesten, egy előre meg nem nevezett helyszínen. Az esemény beharangozója a Nordic Sun Records Budapest (NSRB) honlapján érhető el. Jegyek csak elővételben kaphatók, a koncert helyszínéről csak a jeggyel rendelkezőket értesítik e-mailben. Az eseményen két külföldi antiszemita zenekar is fellép – írja a Telex.

Az egyik a Der Stürmer görögországi black metal zenekar, amely az NSBM (National Socialist Black Metal) irányzat képviselője. Az NSBM nyíltan támogatja a nemzetiszocializmust, a neonáci eszméket és a rasszista, antiszemita nézeteket.

A zenekar neve az 1930-as években megjelent náci propagandaplattól származik, amelyet Julius Streicher szerkesztett, és amely antiszemita propagandát terjesztett.

A Telex felidézi, hogy a Der Stürmert és a hasonló NSBM-zenekarokat széles körben neonácinak tartják, mivel dalszövegeik és megnyilvánulásai nyíltan támogatják a rasszizmust, az antiszemizmust és a nemzetiszocialista eszméket. Az NSBM-szcéna szorosan kapcsolódik a szélsőjobb oldali mozgalmakhoz és gyűlöletcsoportokhoz, emiatt ezek a zenekarok és a hozzájuk tartozó zenei irányzatok gyakran kirekesztettek a zenei közösségen belül, sok helyen egyenesen be vannak tiltva.

A másik fellépő a Sunwheel lengyel black metal zenekar, amely szintén az NSBM irányzat képviselője. Az együttes logója is neonáci ihletésű, hisz a sunwheel, vagyis a napkerék egy szvasztikára vagy horogkeresztre utaló szimbólum, amelyet gyakran használnak ebben a szubkultúrában.

A koncertszervező honlapján azt hirdetik, hogy azok a felhasználók, akik feliratkoznak a hírlevelükre, 14,88 százalékos kedvezményt kapnak. A 1488 számkombináció a neonáci és fehér felsőbbrendűséget hirdető csoportok között széles körben elterjedt szimbólum, amely két különálló, de egymáshoz kapcsolódó üzenetet hordoz.

A 14-es szám David Lane amerikai neonáci aktivistához köthető, aki az általa megfogalmazott 14 szóról híresült el. Angolul így hangzik: We must secure the existence of our people and a future for white children, azaz: Biztosítanunk kell népünk fennmaradását és a fehér gyermekek jövőjét.

A 88-as szám pedig a Heil Hitler kifejezésre utal, mivel a h betű az angol ábécében a 8. helyen áll. Így a 88-as szám a hh betűkombinációt jelöli, amely a náci üdvözlés rövidítése.

Idén ez már a második alkalom, hogy neonáci bulit szerveznének Budapesten. Februárban kétnapos, koncertekkel egybekötött „megemlékezést” szervezett a Vér és Becsület a kitörés napja alkalmából. 2023 májusában pedig harcművészeti gálának álcáztak egy neonáci összejövetelt.

A decemberi rendezvény kapcsán a Telex megkereste a Budapesti Rendőr-főkapitányságot is, akárcsak a Tett és Védelem Alapítvány.

Kértük a rendfenntartó szerveket, hogy összhangban az Alaptörvényvel, valamint az elmúlt napokban a Kazinczy utcai ortodox zsinagóga előtti antiszemita provokációval kapcsolatban leszögezzék kormányzati állásponttal, akadályozzák meg a koncerten hangoztatni kívánt neonáci ideológia magyarországi terjesztését.

Palesztinát éltették a budapesti zsidó negyedben a bosnyákok

Megdöbbenő jelenetek zajlottak a Magyarország–Bosznia-Hercegovina labdarúgó Nemzetek Ligája-mérkőzés előtt. A rendőri kísérettel vonuló bosnyák szurkolók végigmasíroztak a zsidó negyeden, megállva a Kazinczy utcai zsinagóga előtt, ahol azt kiabálták: „Palesztina, Palesztina!” Az ultrák egy palesztin zászlót is felmutattak, adta hírül a TEV.

A vonulás a Magyar Labdarúgó Szövetség (MLSZ), a rendőrség és a szurkolói felügyelet aktív közreműködésével zajlott, ezért a Tett és Védelem Alapítvány az MLSZ-hez és a rendőrséghez fordul magyarázattal: miért ezen az útvonalon engedélyezték a bosnyák ultrák felvonulását.

A magyar kormány korábban betiltotta a hasonló jellegű megmozdulásokat, így az a kérdés, hogy ennek ellenére miért vonulhattak rendőri kísérettel a zsinagóga elé a szurkolók? És ha már vonulhattak, miért engedélyezték a hatóságok a zsinagóga előtti félelemkeltő megnyilvánulásokat?

Frissítés: az ügyben megszólalt a miniszterelnök politikai igazgatója, Orbán Balázs is, aki a Facebookon a következőket írta:

„Tisztelt Zsidó Honfitársaink! Ha nem ez a Kormány lenne Magyarországon, akkor a migránsok minden nap ugyanezt csinálnák az Önök házaik előtt. De amíg mi itt vagyunk, addig garantáljuk, hogy ez ne így legyen. Idehaza minden zsidó honfitársunk biztonságban érezheti magát!”

„Az OR-ZSE a magyar zsidóság szellemi bátyja, ahol megtiszteltetés tanulni és tanítani”

Egyszerre követjük a Tórát, a hagyományt, és vagyunk hívei az állandó megújulásnak – mondta dr. Balázs Gábor mb. rektor az OR-ZSE tanévnyitóján annak kapcsán, hogy az intézmény is meghatározó változásokon megy át. Az ünnepi rendezvényen köszöntötte az egyetem oktatóit és hallgatóit dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke is, új kezdeményezésként pedig ezúttal egy hallgató, jelesen Zeidler Ádám szolt a megjelentekhez.

– A Softim hetizakasz a szervezeti struktúráról, a reformról és a megújulásról szól. Döntő fontosságú a zsidóság számára, hogy Mózes milyen vezetési struktúrát, modellt hagy örökül a negyven évig tartó sivatagi vándorlás után. Nem azt a modellt adja tovább, hogy egy ember irányítson mindent, hanem megosztja a hatalmi ágakat, vagyis az ítélkezés jogát nemcsak a király, hanem a bíróságok is gyakorolják. Ez a hatalommegosztási modell példátlan a korabeli világban – mondta aktuális hetizakaszunk, a Softim kapcsán dr. Balázs Gábor, az OR-ZSE megbízott rektora a Mazsihisz fenntartásában működő intézmény tanévnyitóján.

A fenti modellt az OR-ZSE vezetője az egyetem világára úgy fordította le, hogy egy rendszer akkor működik jól, ha a munkát a saját területükön önállósággal rendelkező dolgozók végzik. Mint kifejtette: a vezető nem akkor jó vezető, ha azt

Balázs Gábor

hiszi, hogy mindenhez ért, hanem akkor, ha belátja, hogy nem ért mindenhez. Ezért egy jó vezető önálló emberekre támaszkodik, ez az oka annak, hogy az OR-ZSE vezetése nyitott az egyetemi polgárok jobbító szándékú javaslataira, tanácsaira.

– Ebben az évben az az egyik célunk, hogy az egyetem szervezeti átalakulása befejeződjön, és ha a szenátus ezt majd jónak látja, akkor ki fogja írni a rektori pályázatot – mondta dr. Balázs Gábor. – A megújulás mindig komplex feladat, egyszerre frissítés, újraértelmezés, és új dolgok bevezetése a hasznosnak és megtartandónak bizonyult régiék mellett. Egyszerre követjük a Tórát, a hagyományt, és vagyunk hívei az állandó megújulásnak.

A megbízott rektor köszönetet mondott a fenntartónak azért, hogy

az elmúlt egy hónapban példás gyorsasággal lezajlott munkálatok eredményeként az OR-ZSE helyiségei látványos megújuláson estek át. (A tanévnyitón ennek egyik érezhető fokmérője éppen a hőmérséklet volt: a díszteremben felszerelt klímaberendezéseknek köszönhetően ugyanis odabenn elviselhető volt a levegő a kinti hőség ellenére.)

Dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke köszöntőjében felhívta a figyelmet a megbízott rektor egyik gondolatára, amely arról szólt, hogy a vezetés nyitott a jobbító javaslatokra.

– Büszke vagyok rá, hogy éppen a mi egyetemünk az, ahol elhangozhat: a vezetés mindenkitől várja a kezdeményezéseket, az ötleteket, a javaslatokat, amelyeket a vezetők figyelembe is fognak venni a munkájuk során – fogalmazott az elnök.

Dr. Grósz Andor a magyar zsidóság gyöngyszemének és szellemi bátyjának nevezte a rabbiképző egyetemet, ahol megtiszteltetés tanulni és tanítani.

– Mi lehet a fenntartó elvárása e 147 éves egyetemmel szemben? – tette föl a kérdést. – Az, hogy megújuló stratégiával nemzetközi mércével is elismert tudást adjon a hallgatóknak, részt vegyen a hazai és külföldi tudományos életben, kapcsolatokat építsen, és a lehetőségekhez képest rentábilisan működjön. Nem utolsósorban fontos elvárás az is, hogy az OR-ZSE megfeleljen közösségünk igényének, azaz egyetemünk a neológia erős szellemi vára legyen.

Balázs Gábor és Grósz Andor

Az elnök megígérte, hogy az intézmény mindenben számíthat a fenntartó segítségére.

– A Mazsihisz minden erkölcsi és anyagi támogatást megad ahhoz, hogy a tudós emberek itt gondtalanul végezhesek a munkájukat közösségünkért. Minden fórumon kiállok az egyetemért, többször tárgyaltam kormánytagokkal, mert szeretném elérni, hogy az épület megújuljon, és méltó körülmények között folyjon itt a tanulás és a tanítás – mondta dr. Grósz Andor.

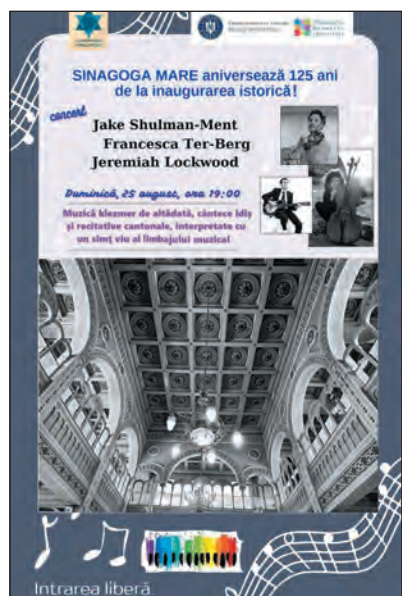
A tanévnyitó remek újítása volt, hogy ezúttal egy hallgató is kö-

szöntötte az egybegyűlteket. A rabbi szakos Zeidler Ádám beszédében azt emelte ki, hogy ezen az egyetemen olyan figyelmet tapasztalhat egy diák, amire ő maga nem látott példát sem angliai, sem amerikai tanulmányai során. Személy szerint annyira kedveli az itteni légkört, hogy a közönség soraiban helyet foglaló tanárainak azt üzentte: habár hamarosan elvégzi a rabbi szakot, tőle nem szabadulnak meg egykönnyen, hiszen feltett szándéka, hogy a jövőben minden olyan szakra beiratkozik, amire lehetősége lesz...

ZSIDÓ VILÁGHÍRADÓ

Románia

Klezmerkoncerttel emlékeztek meg a nagyszinagóga felavatásának 125. évfordulójáról Nagyszebenben. Az épület 2004 óta védett kulturális műemlék. A rendezvényen Jake Shulman-Ment hegedűművész, Jeremiah Lockwood gitáros, a The Sway Machinery zenekar alapítója, Francisca Ter-Berg csellista és mások szerepeltek. A Szalay Ferenc tervei

Románia. Meghívó a 125. évfordulóra

alapján, neoklasszikus stílusban épült templom ünnepélyes átadása 1899-ben történt.

Az első zsidók a 19. század közepén telepedtek le Nagyszebenben. A hitközség 1876-ban alakult, az első imaházat két évvel később létesítették. A közösség askenázi volt, és ortodox hagyományokat követett. 1890-ben 1300 hittestvérünk élt a városban, ami a lakosság négy százalékát jelentette. A szefárd hitközség 1923-ban alakult meg. 1940-ben három zsinagóga, két temető és két rituális fürdő működött. A közösség tagjai elsősorban németül beszéltek. A zsidókat nem deportálták a Ro-

mániához tartozó városból, a hatóságok azonban diszkriminációs törvényeket hoztak, és a férfiakat kényszermunkára kötelezték. A második világháború befejezése után mintegy 2000 hittestvérünk élt Nagyszebenben.

A múlt század második felében a zsidók többsége elhagyta Romániát, és Izraelbe vagy más országba távozott. 1970-re már csak 170 zsidó maradt a városban. Számuk mostanra 20-30 főre csökkent. A közösség számára egy kis imaház létesült.

Venezuela

Az elnökválasztás hivatalos eredményét, Nicolás Maduro győzelmét sem az ország lakosságának többsége, sem számos latin-amerikai kormány nem hajlandó elfogadni. A békés tüntetések résztvevői a lemondását követelik. Az elnök cinikusan kijelentette, hogy „a tömegmegmozdulások mögött a nemzetközi cionizmus áll”. Az USA caracasi nagykövetségének nyilatkozata szerint „Maduro állítása antiszemita és elfogadhatatlan”. „Szítja a gyűlöletet Izrael és a zsidók ellen.” Az ellenzékre utalva az elnök azt állította, hogy „a nemzetközi cionizmus finanszírozza a szélsőséges jobboldalt”. Kijelentette, hogy „a cionizmus befolyása kiterjed a közösségi hálózatokra, a műholdakra, és ez az erő áll az államcsínykísérlés mögött.”

Maduro elődje, Hugo Chávez 1999-ben történt hatalomra kerülése óta hittestvéreink száma 22 ezerről 6000-re csökkent Venezuelában. A jelentős elvándorlást a romló gazdasági helyzet mellett elsősorban az agresszív antiszemita incidensek, valamint az Izrael-ellenes országokkal és szervezetekkel (Szíria, Irán, Hamász stb.) való együttműködés okozta. A zsidók nem érzik magukat biztonságban országban. A távozókat elsősorban Miami-ban és Panamában telepedtek le, vagy alijáztak.

Venezuela. Maduro, aki szítja a gyűlöletet Izrael és a zsidók ellen

Olaszország. Doork, a depressziós bohóc

Gyász

**Kovács Gábor,
lapunk legrégebbi munkatársa
(Zsidó Világhíradó)
92 éves korában visszaadta lelkét
Teremtőjének.
TÁNCÖVO – lelke foglaltassék bele
az örök életűek kötelékébe!**

Olaszország

Az idei velencei filmfesztiválon mutatták be a From Darkness to Light (Sötétségből a fénybe) című

dokumentumfilmet, melyet Michael Lurie és Eric Friedler rendezett. A film Jerry Lewis 1972-ben The Day the Clown Cried (A nap, amikor a bohóc sírt) címmel készült, a nyil-

vánosság számára még ismeretlen alkotásának a történetét dolgozta fel.

A film egy depressziós bohócról, Helmut Doorkról szól, akit Hitler-elénes kijelentései miatt a hatóságok őrizetbe vettek. A tábor másik oldalán a náci zsidókat, köztük gyerekeket tartottak fogva. Szabadon bocsátásának ígéretével a tábor parancsnoka rávette Doorkot, hogy segítsen felrakni a gyerekeket az Auschwitz-ba tartó vonatra, amelyre a bohóc is felszállt. Miután a gyerekek belétek a gázkamrába, büntudata annyira bántotta, hogy Helmut is követte őket, és elkezdett nekik játszani.

Az orosz zsidó családból származó Jerry Lewis 2013-ban kijelentette, hogy a film „csodálatos lehetett volna, de hibáztam”. Lewis egy kópiát felajánlott a washingtoni Kongresszusi Könyvtárnak azzal a feltétellel, hogy csak 2025-ben mutathatják be.

Lengyelország

Egy parkolónak szánt terület megtisztítása során Otwock városban a munkások egy zsinagóga falait és oszlopait fedezték fel. A műemlékvédelmi hatóság azonnal leállította az építkezést, hogy folytathassák a feltárást. A romok az 1927-ben átadott, 650 férőhelyes Goldberg-zsinagógához tartoztak, amely Eugenia Jablonska tervei alapján, Slomo és Chaim Goldberg kezdeményezésére és költségére épült. A náci a templomot 1939 októberében a többi helyi zsinagógával együtt felgyújtották.

A második világháború kitörésekor 14.200 hittestvérünk élt a városban, akiket a német megszállás után gettóban gyűjtötték össze. 1942 augusztusában mintegy 8000 személyt hurcoltak haláltáborokba, akiknek túlnyomó többsége a „végső megoldás” áldozata lett. A gettó területén működött a 20. század elején alapított Zofiówka szanatórium, ahol a náci szellemileg sérült embereken a tömeges és erőszakos eutanáziával kapcsolatos kísérleteket végeztek. A háború után mindössze 400 zsidó tért vissza, akik rövid idő múlva elhagyták Otwockot. Szakértők a zsinagóga feltárt maradványait további vizsgálatok céljából a városi múzeumba szállították.

Kovács

Köszönjük, Örökkévaló, hogy adtad nekünk

Hrotko Larissza halálára

Ha egy nő egyike lehetett volna annak a 36-nak, akiknek érdemében fennáll a világ, ő az lett volna.

Larissza tevékenységét egyszerűen nem lehet túlbecsülni. A tanult és tanított közhely nála mindennapi valóság volt. Ha Scheiber Sándorral kortársak lettek volna, a tudós igazgató azon szavai, melyekkel felavatott növendékeit búcsúztatta, attól óvta őket, nehogy olyan helyre kerüljenek, ahol a sámesz többet tud, mint ők, így módosultak volna: nehogy Larisszával egy közösségbe kerüljenek...

A tanító

A zsinagógai funkcionáriusok „réme” volt. Belejávitott tóraolvasásba, prédikációba, a niszáchtot kivéve mindenbe. De nem ám csak úgy. Nem a Chümesből jávitott, hanem fejből. Ha tanítási lehetőséghez jutott, nem középiskolás fokon tette. Nem volt olyan „kütyücsatorna”, amin ne oktatott volna. Akár nyelvészként, kultúrtörténészként, akár a zsidó vallástudomány doktoraként. Rendszeresen részt vett a Frankel eseményein. A Zoomon ha rá került a sor, agyunkat át kellett állítanunk egy másik hullámhosszra. Ömlött belőle a tudomány.

A segítő

Személyesen nem valami tudományos találkozózn ismertem meg, hanem a Keletiben. Ukrajnából érkeztek a szerelvények, ezrével ontva a menekülteket.

Ő szó szerint éjjel és nappal szállást keresett, intézett, szerzett a szerencsétleneknek. Amikor az érkezők közül valakik alijázni akartak, egygel magasabb (?) fokozatra kapcsolt. Szállított, elhelyezett, döntött, altatott (csak ő nemigen aludt azokban az időkben). Héberül, németül, oroszul igazította el a tévelygőket, a hazájukból elmenekülteket.

Nem sorolnám tovább sokágú tevékenységét, pedig lenne mit, az izraeli háborúról eredeti forrásokat idézve stb.

Drága Larissza! Légy stadlonunk az Örökkévalónál!

Kardos Péter

Larissza

Szavaid leírva is, elmondva is hiányoznak, Larissza, események, történetek bölcs tálalója, az események, a mindennapok bölcs összefoglalója, Larissza a messzi múlt porral fedett igazságának feltárója, „mindenkinek jár egy jó szó!” hitének mindennapos gyakorlója, Larissza, ahogy ágas-bogas tudását tovább adta, azt senki nem tudja, ahogy szerényen, csendesesen mesélt és tanított, azt soha senki nem tudja! Larissza, a szép szavak, az ígék, az okos gondolatok nem akármilyen elmondója, a mások mindennapi sokszor csak pici nyűgének átérzője, megértője, mások segítője... Larissza! Nem akarjuk tudni, de tudjuk, tudjuk, Larissza most már tudjuk hiába várunk vissza.

Lefkovic Péter

Tűzfalfestmény készült Szenes Hannáról

A mártírhálalt halt Szenes Hanna költő, ejtőernyős, Izrael Állam nemzeti hőse emléke előtt tiszteleg az a festmény, amely a Holokauszt 80 emlékéhez kapcsolódva készült el a Színes Város Csoport kezdeményezésére a budapesti Frankel Leó út 78. alatti társasház tűzfalára. Az avatounepséget mások mellett megtisztelte jelenlétével Jákov Hádász-Handelszmann, Izrael budapesti nagykövete is.

Szenes Hanna példája arra inspirál minket, hogy az igaz ügyekért ki kell állni, és vannak igaz ügyek, amelyek érdekében ha szükséges, áldozatot kell hozni – hangsúlyozta prof. dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke a rendezvényen.

Budapest legújabb szabadtéri festményét Thamó Emese tervezte Magyarország első tűzfalfestő szervezete, a Színes Város Csoport kezdeményezésére. A Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány (Mazsók) a Holokauszt 80 emlékéhez kapcsolódva karolta fel és támogatta a projektet, amelyhez a második kerületi önkormányzat és a Mazsihisz is csatlakozott.

A mártírhálalt halt költő és ejtőernyős emléke előtt tisztelgő alkotás a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány és Magyarország Kormánya által

a magyarországi holokauszt 80. évfordulója alkalmából szervezett megemlékezéssorozat részeként valósult meg.

A 130 négyzetméteres Szenes Hanna-tűzfalfestmény, amelynek létrehozásán 6 ember dolgozott, 10 nap alatt készült el, ám rettenetes, omladozó állapotban volt a fal, amelyre szánták. A festést így a társasház legnagyobb öröme és meglepésére komoly szigetelési munka előzte meg, amely szintén 10 napig tartott.

„Több évtizedes álom valósult meg a falfestés elkészültével, amellyel a világon egyedülálló módon tudunk méltó emléket állítani Szenes Hanna hősiességének és önfeláldozásának. Szenes Hanna személye és a most elkészült festménye példaként áll az ifjúság előtt mint a bátorság és a hazaszeretet megtestesítője” – emelte ki az avatounepségen Szabó György, a Mazsók elnöke.

„Szenes Hannát kivégezték, de emléke tovább él Izraelben, ahol nevével és életművével mindenki már nagyon fiatalon megismerkedik. Tovább él a magyarországi zsidó közösségben, ahol története, elszántsága, bátorsága közismert. És emléke egyre erőteljesebben él tovább Magyarországon a zsidó közösségen kívül is, többek között a maihoz hasonló kezdeményezéseknek köszönhetően. Szenes Hanna példája arra inspirál minket, hogy az igaz ügyekért ki kell állni, és vannak igaz ügyek, amelyek érdekében ha szükséges, áldozatot kell hozni. Különösen fontos ez számunkra most, amikor bármelyik pillanatban lángba borulhat a Közel-Kelet, és amikor sokfelé a nagyvilágban az antiszemizmus évtizedek óta nem látott méreteket ölt” – fogalmazott dr. Grósz Andor.

Közel három évvel ezelőtt merült fel a gondolat, hogy a költő Szenes Hanna emlékét egy tűzfalon is meg kellene örökíteni, ugyanis akkoriban indította el a Színes Város Csoport olyan falfestményekből álló sorozatát, amelyeken kiemelkedő, elképzelt, korábban vagy ma élő magyar nők láthatók. „Nem célunk a hőskultusz előhívása, hiszen az elmúlt 15-16 évben jócskán 100 feletti falfestő projektet valósítottunk meg, amelyek közül csak néhány esik bele ebbe a tematikába, mégis lényeges, ha már ezzel foglalkozunk, hogy számunkra is fontos projekteket kezdeményezzünk. Ebben a sorban az első a Karikó Katalint bemutató falfestmény volt a Krisztina körúton, majd Újbudán a ma is látható Hétköznapi istennők-projekt, ezt követte Szeged műzsája, most pedig Szenes Hanna” – mondta el korábban Flór Péter, a Színes Város Csoport főtitkára.

„A második kerület polgármestereként fontosnak tartom, hogy emlékezzünk azokra a budai hősnőkre, akikre mindannyian büszkék lehetünk. Ezért neveztünk el számos, eddig névtelen közterületet budai nőkről, köztük Szabó Magdáról, Nemes Nagy Agnesről, Psota Irénről, Pikler Emmiről. A mártírhálalt halt Szenes Hanna emlékét is ápoljuk. Miközben Izraelben nemzeti hősként tartják számon, hazájában, Magyarországon az elmúlt évekig méltatlanul keveset törődünk örökségével. Pedig Szenes Hanna, ez a budai, középosztálybeli családba született költőnő mindannyiunk számára példakép. Büszkék vagyunk rá, ezért állítottunk neki szobrot a Széna téri történelmi emlékparkban, és ezért támogatjuk a falfestmény elkészítését a Frankel Leó úton, szemben azzal a zsinagógával, ahova családjával járt, és ahol felnőtté avatták” – szövegte le Őrsi Gergely polgármester.

A magyarországi zsidó szervezetek és az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága kezdeményezésére az UNESCO Közgyűlése a 2021-es év kiemelt fontosságú évforduló sorába felvette Szenes Hanna születésének 100. évfordulóját is.

Kántorkoncert szimfonikus zenekarral

A hagyományosan nyárutóra időzített újpesti kántorkoncerthez egyetlen apropó is elég lenne, idén azonban egyszerre három is akadt. Szeptember 1-je ugyanis nemcsak a Zsidó Kultúra Európai Világnapjáról nevezetes, de aznap került sor a Zsidó Kulturális Fesztivál nyitó és az Újpesti Városnapok záró eseményére is. Így történt, hogy a Berzeviczy utcai zsinagógában pestiesen szólva „három az egyben” élvezhette a közönség a nagyszabású ünnepi hangversenyt.

Az est házigazdájá, Szerdócz Ervin rabbi köszöntőjében elárulta, hogy a tizenötödik, jubileumi újpesti kántorkoncerten Chaim Stern személyében külföldi fellépő is közreműködik. A magyar gyökerekkel is rendelkező énekművész a müncheni zsinagóga kántora. Mellette a zsidó liturgiában meghatározó cházánutot Fekete László főkántor, Raáb Gábor előimádkozó és Zucker Immanuel főkántor képviselte, ők négyen váltották egymást a tóraszekrény előtti alkalmi színpadon. A műsort Székelyhidi Hajnal, az OR-ZSE művésztanára szerkesztette, és – Török Levente vezényletével – a MÁV Szimfonikus Zenekar kísérte.

A kántorkoncertet megtisztelte jelenlétével dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke, aki rövid beszéd-

ben a holokauszt nyolcvanadik évfordulójára, valamint a közelmúltban megtalált hat meggyilkolt izraeli tús halálára emlékeztetett. A béke szükségessége mellett a zsidó gyökerekkel rendelkezők, a hitközségi tagok, valamint a zsidó kultúrára nyitott érdeklődők közös kulturális programjainak jelentőségére hívta fel a figyelmet.

Balázs Gábor, az OR-ZSE rektora a Teremtés könyvének 4. fejezetét idézve, a zene és a spiritualitás összekapcsolódásának példáit sorolta. „A zene: istenszolgálat” – hangsúlyozta a professzor, majd arra emlékeztetett, hogy a Szentélyben az ének – a kántorhivatás alapeleme – jelentette az istenszolgálatot.

Szerdócz Ervin főrabbi személyes köszönetét tolmácsolta Bedő Katalin kulturális alpolgármesternek, aki az önkormányzat képviselőségében elkötelezetten támogatta a koncert megvalósítását, és azt is lehetővé tette, hogy a közönség ingyenesen élvezhesse a hangversenyt.

Végezetül Varjú László országgyűlési képviselő köszöntőjében arra utalt, hogy az 1896-ban épült zsinagóga ma is a közösségi élet színtere, ahol a híd építő dallamok összekötik egymással az embereket. A különleges koncert e patinás épület falai között megkoronázza az Újpesti Városnapokat, tette hozzá.

A műsorban elsőként elhangzó Kél málé ráchámim sorait Szerdócz főrabbi magyar nyelven is elmondta, és a holokauszt áldozatai mellett a kivégzett túsok emlékének ajánlotta. Ezt követően Fekete László a tálesztét magára öltve énekelte el a temetői imát.

Az est első felében liturgikus szövegek hangzottak el nagyzenekari hangszerelésben. Bizonyos szefárd dallamokban a kasztanyetta, más lírai zsoltárookban a hárfá is szerepet kapott a vonósok, fúvósok és ütősök között. A kántorok által előadott énekek a hétköznapiokról és a szombatról (Tikántá sabbát, Hámávdil) szóltak, máskor Jeremiás próféta könyvét (Báruch hágéver) vagy a lerombolt Szentély újjáépítésének reményét idézték (Ráchem). Az első részt Chaim Stern és a hazai kántorok az Ávinu sebásámjím című imával zárták: „Mennyei Atyánk, Izrael szirtje és megváltója, add áldásodat a földre és választott népédre!”

A koncert második felében a közönség szórakoztatására bravúrszámokat és világlágeret énekeltek az est közreműködői. Fekete László a Jidl mitn fiddlel, Zucker Immanuel a Jibone hámikdossal, Chaim Stern a Mámélével és egy Nino Rota által írt örökzölddel (Parla più piano), Raáb Gábor Schönberg Nyomorultak című musicaljéből Jean Valjean imájával kápráztatta el a hallgatókat. A nagyzenekar tagjai szemmel láthatóan élvezték, hogy kicsit könnyedebb melódiaikat is játszhatnak.

A hangverseny utolsó számai ismét a közel-keleti fegyverletételért hangzottak el. Szerdócz rabbi az 5Móz 20,4-et idézte: „Mert a te Istened veled halad, hogy harcoljon érte d ellenségeiddel, hogy megmentsen téged”, majd a közreműködők közösen elénekelték a Bucz Magor által megzenésített Mi seberách imát Izrael védelmi és biztonsági erőinek katonáiért. A kántorok ugyancsak együtt adták elő rabbi Nachman, a breszlavi cádik Nagy micva mindig örömben élni című megzenésített versét, amely a chászid mozgalom egyik ismert dala.

A kántorkoncert fináléja ismét a békéért szólt. Az est házigazdájá az Írást idézte: „Aki békét teremt a magasságokban, az hozzon békességet ránk és az egész világra, egész Izraelre”, majd Szerdócz Ervin maga is beállt a kántorok közé, és – zenekari kísérettel, a közönség bevonásával – velük együtt énekelte az Osze sálom című dalt.

A telt házas és rendkívül sikeres hangverseny végén az újpesti rabbi így búcsúzott: „Bő sáná hábáá birusálájim – Jövöre Jeruzsálemben... de ha mégsem, akkor feltétlenül jövöre önökkel ugyanitt!”

Rojkó A.

Elhunyt a Szeretetkórház korábbi főigazgatója

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy méltósággal viselt, hosszú éveken át tartó betegséget követően hetvenhét éves korában elhunyt a Mazsihisz Szeretetkórház korábbi főigazgatója, dr. Deutsch Zsuzsa belgyógyász, gerontológus.

Dr. Deutsch Zsuzsa 41 éven keresztül dolgozott a Szeretetkórházban, ebből 21 évet az intézmény főigazgatójaként tevékenykedett.

A Budapesti Zsidó Hitközség vezetése osztozik a család gyászában. Emlékét megőrizzük.

Löv Lipót és Löw Immanuel életművét ünnepelték Szegeden

– Megilletődve állok itt, ahol Szeged városa és a Szegedi Zsidó Hitközség emléket állít Löw Lipótnak és Löw Immanuelnek. Munkásságuk és életművük messze túlmutatott a város határain, és nagyban befolyásolta, sőt meghatározta a hazai neológ zsidóság életét – mondta dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke a Tisza-parti városban, ahol a Löw Immanuel élete és életműve című nemzetközi tudományos tanácskozás zajlott.

A Szegedi Zsidó Hitközség, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem (OR-ZSE) és a Szegedi Tudományegyetem szervezésében azokban a napokban zajlott a Szegedi Tudományegyetemen a Löw Immanuel élete és életműve című nemzetközi tudományos konferencia.

A szegedi főrabbi életét és munkásságát tárgyaló tanácskozás célja az volt, hogy a világ különböző országaiból és területeiről származó tudósok, kutatók és szakértők találkozhassanak egymással, ami elősegíti a közös munkát és az új perspektívák kialakítását. A rangos plenáris és szekciós előadások lehetőséget teremtettek a kutatók számára kutatási te-

riületeik bemutatására, ugyanakkor a programpontok között szerepelt egy Löw-emlékséta, valamint a Löw Lipótról és Löw Immanueltól elnevezett terek hivatalos átadása.

A tanácskozás első napján a helyi régi zsinagógát mutatta be **Kendrúsz Attila** rabbijelölt, a hitközség vallási vezetője. Másnap a megnyitóbeszédeket **Buk István**, a hitközség elnöke, **dr. Balázs Gábor**, az OR-ZSE mb. rektora, **Renate Seib**, az Osztrák Kulturális Fórum tanácsosa és **dr. Toronyi Zsuzsanna**, a

Leleplezés

Fotó: Kuklis István/Szeged.hu

Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár igazgatója tartotta.

A szekcióülések után került sor a Löw Lipót park és a Löw Immanuel park hivatalos átadására (a két közterület az Attila utca Mars tér felőli részén található). Az avatáson **dr.**

Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke azt mondta:

– Megilletődve állok itt, ahol Szeged városa és a Szegedi Zsidó Hitközség emléket állít a város két kiemelkedő polgárának, Löw Lipótnak és Löw Immanuelnek. Munkásságuk és életművük messze túlmutatott a város határain, és nagyban befolyásolta, sőt meghatározta a hazai neológ zsidóság életét.

Löw Immanuelről szólva a Mazsihisz elnöke így fogalmazott: 90 éves korában a többi szegedi zsidóval együtt őt is gettóba kényszerítették, és felkerült a deportáló vonatra is, azonban Budapesten kórházba szállították, ahol rövid időn belül meghalt. A két Löw rabbi, apa és fia élete jelképként tükrözi a magyarországi zsidóság sorsát, történelmét a szabadságharcától az emancipáción keresztül a fellendülésig, az úgynevezett zsidó aranykorig, majd a kis híján elkerült teljes és végső megsemmisülésig.

Az ünnepi beszédek elhangzása után Löw Lipót emlékművét **Binszki József** alpolgármester és **Grósz Andor** leplezte le, míg Löw Immanuel emlékművét **Buk István** és **Adonyi Gábor** kuratóriumi elnök avatta fel. Zárásként Löw Lipót és Löw Immanuel érdemdús munkásságát **Hidvégi Máté**, az OR-ZSE címzetes egyetemi tanára foglalta össze, aki előadást is tartott *Löw Immanuel élete* címmel.

Az árvízi védekezésben dolgozóknak segített a BZSH

Hitközségünk felvette a kapcsolatot a Katasztrófavédelem védekezést irányító Operatív törzsével. A védekezésben nagyon sok ember vett részt, így Mester Tamás BZSH-elnök kezdeményezésére a hitközség felajánlotta, hogy 400 fő részére étkezést biztosít. A felajánlás pozitív fogadtatást kapott.

A Budapesti Zsidó Hitközség Kóser Laky Konyhája 400 fő részére készített az egyik napon szendvicsebédet és teát, amelyet ki is szállítottak a homokzsákokkal már körbekerített Margit-szigetre, ahol a Katasztrófavédelem munkatársai folyamatosan azon fáradoztak, hogy minél jobban megvédjék a szigetet a Duna áradásától.

A Katasztrófavédelem területi parancsnoka meleg szavakkal köszönte meg a zsidó közösség felajánlását.

HIDVÉGI MÁTÉ

A Löwök életfái alatt¹

Szivesy József, egy történelmi jelentőségű szegedi zsidó család feje, 1850 májusában a hitközség nevében meghívta főrabbinak Löw Lipótot. Ezzel kezdődött az egyetemes zsidó művelődéstörténetnek az a fejezete, amit Európától, Amerikán át Izraelig a Löwök szegedi dinasztikus működése korszakának nevezünk.

Löw Lipót és családja a szabadságharc vérbefojtása utáni évben érkezik Szegedre. Az országban mindenhol érezhető a rettegés. A magyar tábornoki kar tagjait kivégezték, és egyszerű embereket, valamint egyháziakat, papokat, lelkészeket is halálra ítélték. Sokakat évtizedes fogságba vetnek vagy emigrációba űznek. 1849-ben Löw Lipótot főrabbi apósával együtt a pesti Újépületbe zárják. A szabadságharcban tábori rabbiként részt vevő Löw elleni vád felségsértés és lázítás, és csak báró Sina György, a Lánchíd építésének főmecenása Haynaunál történt személyes közbenjárására szabadul. Az osztrák titkosrendőrség megfigyeli: „nagy németellenes és nagy magyar hazafi”, azaz veszélyes ember. Am mindez a szegedi zsidók döntését nem befolyásolta. Lelki és szellemi vezetőjüknek azt az emblematikus magyar-zsidó személyiséget akarták, aki már 1844-ben magyar nyelven prédikált zsinagógában. A szegedi zsidók nem láthatták a jövőbe, nem tudhatták, hogy választottjukból a kor modern zsidó tudományának, a *Wissenschaft des Judentums*nak egyik alakítója lesz, hogy szegedi évei alatt fogja megalapozni a zsidó néprajztudományt és létrehozni azt a tudományterületet, amit talmudi régészetnek nevezünk. Nem tudhatták, hogy a zsidó egyenjogúsítás, vallási reform, a lipcsei és az augsburgi zsidó kongresszusok (reformzsinatok) leendő vezéralakjait hozzák a szegedi rabbiszékbe. Am bátrak voltak és maximalisták. Rendelkeztek azzal az intuícióval, amit minőségérzéknek nevezünk. Ezért, e döntésük miatt lett Szegedből – már hat évtizeddel a kolozsvári egyetem repatriálása előtt – európai rangú tudományos központ. A város nevét a tudományos világ első alkalommal Löw Lipót nemzetközi szerzőgárdájáról folyóirata, a *Ben Chananja* címlapjáról tanulja meg. Löw Lipótnak mint szegedi főrabbinak jelennek meg, ke-

rülnek könyvárusi forgalomba és keltenek tudományos elismerést a művei szerte a világban. Am térjünk vissza a megérkezéshez. Löw feleségével és gyermekeivel a hitközség Korona (ma Hajnóczy) utcai épületébe költözik. Szegeden születik hetedik gyermekük, Rebeka. Az édesanya rövidesen elhunyt. Családi feljegyzések szerint Löw álló íróasztalánál, karján a kis Rebekával írta tudományos műveit. Két éve özvegy, amikor így, munka közben toppan be hozzá az ugyancsak özvegy és Szegeden otthon kereső Redlich Babett, akit meglát ez a látvány. Egymásba szeretnek. E házasságból is hét gyermek születik. Az elsőszülött, Immanuel, követi apját a rabbiszékben. Löw Lipót a korszak olyan kiemelkedő személyiségeivel tart baráti kapcsolatot, mint Deák Ferenc, Klauzál Gábor, Toldy Ferenc, báró Eötvös József, Horváth Mihály püspök és Haynald Lajos, későbbi bíboros, kalocsai érsek. Legjobb barátai a már említett Szivesy József és a szabadelvű Kreminger Antal prépost, szeged-belvárosi plébános, akivel együtt sétálnak az akkori „szegedi utcák sáros deszkapallóin”.

Sokan próbálták megfejteni mindkét Löwnél, Lipótnál és Immanuelnél, miért maradtak Szegeden. Löw Lipótot keresztény főiskola professzorának is meghívták. Átfogóan hatalmas ökömenikus teológiai tudása példa nélküli volt. Felajánlották neki a brünni főrabbiságot, majd a még jelentősebb Lemberg és környezete főrabbi címét, sőt a bukaresti főrabbi székét – nem fogadta el egyiket sem. Szegedhez ragaszkodott. Meghívták a megalakítandó berlini rabbiképző főiskola professzorának és első rektorának – Szegeden maradt. Vele dolgoztatták ki a megalapítandó pesti országos rabbiképző főiskola tanrendjét, és természetesen őt szerették volna látni az intézet első rektoraként. Am Szegedet nem hagyta ott. Gyerekeit a szegedi piaristákhoz járatták. Immanuelt Berlinbe küldi egyetemre és a rabbiképzőbe. Löw Lipót 1870-ben meghalt. Temetési menete megtöltötte Szegedet – a Széchenyi teret, a Kársz utcát, a Kálvária utcát – gyászolókkal. Löw halálakor Kossuth a „nemzet veszteségéről”, Tisza Kálmán miniszterelnök „a haza egyik legnagyobb halottjáról” beszélt. Korunk egyik kül-

földi története Löw Lipót szegedi éveinek Magyarországot „Löw Lipót Magyarországnak” nevezte.²

A Berlinben rabbivá avatott Löw Immanuel 1878-ban lett a szegedi hitközségben édesapja utódja, és 66 év múlva bekövetkezett mártírhaláláig e hivatalában maradt. Lipcsében doktrált félezer oldalas könyvével, arámi növénynevek Linné szerinti azonosításával.³ E műve nemzetközi ismertséget hozott neki. Ekkor már a keleti nyelvészet kiforrott tudosa volt. A magyar, német és héber mellett az elkövetkező években tökéletes szintre fejlesztette tudását az arámi, szír, török, arab, káld, perza, görög, latin, román és a szláv nyelvekben, valamint ismerte a föníciai, asszír és egyiptomi írást is. Szellemileg és intellektuálisan teljes mértékben birtokolta a zsidóság szövegkincsét, beleértve nemcsak a szent iratokat és a szent hagyomány és exegézis könyvtáryai könyv- és iratanyagát, hanem a modern szakirodalmat is, valamint rendelkezett a természettudományok egészének átfogó ismeretével, amelynek elsajátítását berlini egyetemi évei alatt kezdte. Már életében a földkeresség legutódabb rabbijának nevezték.⁴ A zsidóság és a növényvilág művelődéstörténetét a teljesség igényével összefoglaló fő műve, a négyrészes és ötkötetes *Flora der Juden*, az emberi kultúra külön fejezete. A mű háttéréhez tartozik a megrázó tény: Löw Immanuel a Flora-t 1920-21 között Szegeden, koncepció eljárás során elszenvedett tizenhárom hónapos vizsgálati fogsága idején kezdte írni. A Flora-hoz hasonlóan dolgozta fel a zsidóság és az állatvilág, valamint a zsidóság és az ásványvilág művelődéstörténetét. Utóbbinak nyomdakész példánya a holokauszt idején Szegeden megsemmisült, amikor Löw Immanuel és hívei deportálása után Löw kéziratát kiszírták Korona utcai lakásának ablakán, hogy elmossa azokat az eső és befedje a hó. Scheiber Sándor igazgató-professzor a Löw-kéziratok megsemmisülését az európai holokauszt szellemi veszteségei legnagyobbjai közé sorolta. Az Újzsinagóga építészeti koncepciója és szimbólumrendszere is Löw Immanuel alkotása, ahogyan övé a szegedi zsidó temető kővesetű feliratköteményeinek nagy része. Magyar nyelvű prédikációi, amiket szépirodalmi szempontból Móra Ferenc is olyan nagyra tartott, nemcsak a magyar-zsidó történelem forrásai, hanem a soá

előtti zsidó világkultúra egyik utolsó enciklopédikus megörökítősei.

A Szegedet romba döntő nagyárvízkor Löw Immanuel csatlakozott az embermentőkhöz. Rögtön az árvíz után Berlinbe hívják főrabbinak, elhunyt professzora, Abraham Geiger zsinagógájába. A még csak 25 éves Löw elhárítja a meghívást, azt feleli, hogy ő szegedi rabbi, és innét nem megy sehová. 1891-ben felajánlják neki a stockholmi főrabbi széket, néhány év múlva a Bécs-lipótvárosi főrabbi pozíciót, többször is meghívást kap Londonba főrabbinak, 1911-ben egész Bécs főrabbiának hívják, ezeken kívül a pesti rabbiképző, azután a breslauer rabbiképző professzorának, később a New York-i rabbiképzőbe és az egyetemre, és szintén egyetemi tanári státuszt kap Jeruzsálemben a Héber egyetemen. Mindent visszautasít és szülővárosában marad. 1948-ban, Löw Immanuel szegedi újratemetése után írta róla a katolikus Bálint Sándor néprajzprofesszor, hogy a modern Szeged egyik legnagyobb fia volt, „aki klasszikus harmóniában tudta kifejezni a szegedi lét leglelkét: az embersorsnak föld porából vétett realizmusát és transzcendens kitekintését”.⁵ A holokauszt idején híveivel együtt városából elűzetett Löw Immanuel, a parlament fel-sőházának egykori tagja, 1944. július 19-én Budapesten mártírként látta meg az örök halmokat. Földi maradványait Szeged városa és a szegedi zsidók túlélt maradáka hazahozatta, hogy a szegedi anyaföldben, édesapja közelében nyugodjék.

A Löwöknek egyszer már volt utcájuk Szegeden. Ez volt az egykori Verem utca, amit Zsinagóga, később Löw Lipót utcának hívtak, 1942-48 között Bús Jakab jezsuita páterrel volt elnevezve, és 1951-től Bolyai János utcának hívták. Péter Lászlótól tudjuk, hogy a névtelenség éveiben, 1948-51 között a szegediek, egyfajta népi kezdeményezésként, a Löwök utcájának nevezték.⁶ Löw Immanuelnek majdnem lett utcája Szegeden. Újratemetésekor a város megrendült, és elhatározták, hogy a Margit utcát átnevezik Löw Immanuel utcává. Az egyre erősödő politikai ateizmus ezt megakadályozta, a Margit utca a Gutenberg nevet kapta. Most azonban köszönet a városnak és mindazoknak, akik lehetővé tették, hogy Szeged polgárai birtokba vehetik a Löwökről elnevezett közterületet, a Löw Lipót parkot és a Löw Immanuel parkot.

Egy kortársunk művelődéstörténeti intuíciója szerint a 16. és 17. század fordulóján, a reneszánsz és a barokk világ köztes mezsgyéjén működött zsidó misztikusok, kabbalisták, és keresztény csillagászok, asztrológusok, matematikusok titkos tudáscserét folytattak, amely egyenrangú módon egész Európa kultúráját alakította.⁷ E mágikus tudósok egyike a prágai Maharal, ismertebb nevén a hohe Rabbi Löw volt, akihez az első emberformájú robot, a gölem készítésének legendáját kapcsoljuk. Az ő tizedik leszármazottja volt Löw Lipót. Bizonyos vagyok abban, hogy a Löwök révén Szegedre is elkerült e titkos tudás emlékezete, és szerepet kapott a város szellemi, tudományos genezisében. Voigt Vilmos néprajzprofesszor, aki az államateizmus éveiben Scheiber Sándor főrabbit meghívta az ELTE-re, elmesélte egy emléket.⁸ Gyerekként 1946 nyarán, a szegedi strandra menet, egyszer csak az Újzsinagóga mellé jutott. Nyitva volt a kert, sőt az épület ajtaja, a hat éves fiú belépett és szinte elvarázsolta a látvány. Amikor kijött, az ott kerteszkedő férfi azt mondta: „Itt lakott a varázsló. Nézd a virágokat!” Lám, rögtön a soá után a nép még őrizte a Löwök származtatta titkos tudás emléket. Hiszen akkor szinte még tapintani lehetett Löw Immanuel jelenlétét. A falakon, tárgyakon, a kertjében virágzó növények között.

1935-ben, édesapja 60. születésnapján tartott emlékbeszéde végén Löw Immanuel profetikusságot használt: Löw Lipót életfája árnyéknyújtó ágazata alatt pihen a magyar zsidóság.⁹ Kívánom, hogy a Löwök szent emlékeiből fakadjon áldás Szeged népére, az élőkre és azokra, akik már nincsenek közöttünk, és azokra, akik még meg sem születtek. Kívánom, hogy mindazokat, akik felkeresik e parkokat, töltsék el ihlet, inspiráció miközben pihennek a két Löw rabbi, apa és fia fái árnyéknyújtó lombjai alatt.

¹ Beszéd a Löw Lipót park és a Löw Immanuel park felavatásán Szegeden, 2024. szeptember 5-én.
² R. Loewe, *Jewish Chron.* Feb. 18, 1966. 7.
³ *Aramäische Pflanzennamen.* Leipzig, 1881.
⁴ Blau Lajos szavai.
⁵ *A hagyomány szolgálatában.* Bp., 1981. 217.
⁶ Gazda Anikó, *Településfejlesztés* 1986/4. 138.
⁷ Ungvári Tamás gondolata.
⁸ *Múlt és Jövő* 2019/2. 64.
⁹ Löw Immanuel válogatott művei. *Virág és vallás.* Bp., 2019. 138.

Interjú Fináli Gábor rabbival

Egy hétfői nap délutánján került sor a régen tervezett beszélgetésre Fináli Gáborral, az Ohel Ábrahám (Hunyadi téri) zsinagóga rabbijával. Célom az, hogy szélesebb körben is jobban megismerhessék őt magát és az utóbbi évek számos olyan unikális kezdeményezését, szervezését, programozatát, amelyekre eddig is volt érdeklődés. Az interjúról Tóth Vanda videós-vágó jóvoltából felvétel készült, amely a közösségi felületeken is látható lesz.

– Elsőként arról a nem épp zökkenőmentes útról kérdeztem, amely a 2014-es rabbihelyettesi, majd a 2017-es rabbidiploma átvételéhez vezetett.

Elmondta, hogy az 1996/97-es tanévben a rabbiképző diákja volt, majd szüneteltette tanulmányait. Kilenc év után döntött: igen, a rabbi hivatást választja, folytatja a tanulást, ez pedig a 2007-es tanév második félévétől realizálódott is. A főiskolai évek alatt a dél-pesti zsinagógában volt vallási vezető, gyakorlatot szerzett rövid ideig Radnóti Zoltán főrabbinál, majd 2007 és 2014 között prof. dr. Domán István talmudtudós főrabbi mellett, akinek 2015-ben bekövetkezett halála óta a Hunyadi téri zsinagóga rabbijaként funkcionál.

– Következő kérdésem az volt, hogy a szokásos tevékenységeken túlmenően melyek azok a feladatok, események, amiket fontosnak ítélve tervez, tesz és szervez. Közismert, hogy évek óta tart talmud-tóra foglalkozásokat, betérni akarókat, vizsziatőröket készít fel, akadnak külön-órák, személyes beszélgetések is. 2022-től pedig vitaestek, pódiumbeszélgetések és a szabadegyetem témái-előadói vonzzák az érdeklődőket. Milyen szempontok szerint választ?

Úgy gondolom, válaszolt Fináli Gábor, hogy akit/amit jómagam figyelemfelkeltőnek tartok, nagy valószínűséggel felkelti mások érdeklődését is. Gyakori, hogy egy-egy előadásnak hetekig visszhangja van. Majd folytatta: A zsidósággal kapcsolatos pozitív vagy negatív hozzászólások nagy számban jelennek meg. „Mindenkinek mondja a magáét... együtt, kézen fogva tesszünk felfedezéseket, szülőként, tanárként vezetem be őket egy olyan szobába, ahol valami új várja őket.”

– Volt olyan (nem neológ) vendég is, akivel igazán jó hangulatú, kitűnő beszélgetést folytatott?

Igen, felelte a rabbi. Vallásilag más álláspontú, halachikusan ultrakonzervatív vagy ultraliberális, a neológ

vonulhoz képest sok dologban más-ként döntő közösség tagjaként fogadták el meghívásunkat.

– Kíváncsi voltam, ütközött-e ellenállásba olyankor, amikor próbálta elmagyarázni a zsidó vallást, civilizációt érintő visszasságokat.

Persze, felelte a rabbi. Számos sztereotipikus frázisokat puffogató, egyféle lózungot felvevő, annak hitelt adó beszélgetésem volt. Sajnos óriási ismerethiányok vannak a közösségeinken belül is.

Majd így folytatta: A Béjn Hájámim és később az Ábrahám fiai zenekarokat is azért hoztam létre, mert kedvesen állnak, és mágnesként vonzanak olyanokat, akik egyébként ritkán fordulnak meg zsinagógákban. A játszott számok 90%-ban zsinagógai dallamok, emlékezésre, egyféle meditációra hajlamosítva.

– Megjegyeztem, hogy a szombat-fogadásokon minden alkalommal üdvözölhetünk külföldi vendégeket. Ukrán, orosz, tengerentúli, közel- és távol-keletiek.

Igen, felelte a rabbi. Például olyanok, akiknek a felmenői itt imádkoztak, s így az ő emléküknél adóznak. A keresztény-keresztény párbeszéd, érdeklődés, vallásunk teljesebb megismerése is vonzó.

Meghallgathatják, átélhetik „vendégségük” során a lényegét.

– A rabbi a mártír-istentiszteletekről szólva kifejtette: Utazásunk, ottlétünk lényege, hogy ilyenkor ne csak a gyászimák hangozzanak el, s ne csupán a majdnem kiirtott, gyengén pislákoló zsidó közösségek látogassák, hanem jelen lehessen az élet hangja is... Az ország számos városában, településeiben a hajdan volt zsinagógák régen nem töltik be eredeti rendeltetésüket. Volt, ahol visszavásárolták (pl. Sár-bogárd), s emlékhellyé válva kiállítással, koncertekkel vonzzák a városlakókat és az odautazókat.

A továbbiakban Fináli Gábor említette Baját, ahol már két alkalommal járt a zsinagóga közössége és az érdeklődők – ott emlékezések, imák és koncertek igyekeznek „feltámasztani” egy-egy alkalommal azt a zsinagógát, ahol ma a Városi Könyvtár működik. Konstans, több funkciót betöltő emlékhelyként a városban élők öröme is.

Bonyhád, ahol nagy zsidó közösség élt egykor, alig maradt túlélő. Mégis örömmel fogadtak bennünket, s már tudható, hogy Budapest és

néhány zsinagógában még imádkoznak bonyhádi származásúak is. Ez is hozzájárult a sikerhez. A városlakók ott is gondoskodnak arról, hogy minél többet lássunk és tapasztaljunk abból, ami az ő büszkeségük, helyi adottságaik, emlékezőkultúrájuk.

A rabbi hozzátette: Igény van a flashmob sabbátokra, ami az életeti szombat része. Próbáljuk tudatni azt, hogy ez is egyfajta emlékezés: megtanulhatunk egy dalt, szavak jelentőségét, értelmét. A Mazsihisz jó kezdeményezésnek tartja az ilyen együttléteket, különösen a 80. emlékvévkapcsán.

Jártunk Nagykállón is. Először azt gondoltam – tekintettel a helyi családokra s a zsidó folklórban betöltött méltó helyre –, hogy sokkal több érdeklődőt vonz, de így is szépszámmú látogatót üdvözölhetünk.

A 80. évforduló kapcsán mi nem másorral vagy emléktábla elhelyezésével tisztelegtünk a holokauszt áldozatai előtt, hanem gyászarándoklatot tettünk Auschwitzba. A rabbi hangsúlyozta: A vándorlás, az úton lét olykor elcsépelet kifejezésnek tűnhet, ám azoknak, akik részt vettek az említett eseményeken, más lett a dinamikájuk. A közösen megtapasztalt öröm, szomorúság, a kalandok megélése barátságokat is eredményezett.

Majd így folytatta: Utazásainkra várjuk a későbbiek során is az érdeklődőket, bár valószínűleg a Mazsihisz és a hívek támogatása 2025-ben kevesebb alkalomra ad lehetőséget.

Fináli Gábor a negatív előítéleteket érintő kérdésemre hangsúlyozta: három évtizedes tapasztalata, hogy ezt transzparenciával lehet leginkább megoldani, azaz őszinte kommunikációval – a nehézségekkel kapcsolatosan is, s minden, ami tabutéma, ismeretek átadásával megelőzést jelenthet. Erre utal egyik előadásának címe is: „Soha igazán meg nem ismert szomszédok”. A rabbi úgy véli, erre van is fogadó-készség, hiszen „ha te nem tematizálsz magad, mások fognak tematizálni téged”.

Ezt követően így folytatta: A legtöbb ember keresi a helyét, élete értelmét. Pszichológiai igény is. Hosszú távra szóló választ transzcendens (miért élek, mi értelme van a létnek, miért is érdemes reggelente felkelni) bevonásával lehet elérni. Ez a pont pedig már teológia, valláspszichológia.

– Végül a közeli jövő terveit (szabadegyetemi előadások stb.) tudakoltam.

Fináli Gábor néhány dolgot említett nagy vonalakban, mint pl. egy olyan kortárs író meghívását, akinek nyár elején jelent meg a zsidóságot érintő feltáró, mindenképpen hiánypótló kötete.

Tervezik az idén harmadik éves, egyre népszerűbb, most már több mint húsz előadó meghívásával zajlott, tíznapos (2x5 hétköznapi) szabadegyetem 2025-ös folytatását, emellett ételkészítések távoli vidékeket képviselő bevonásával, hiszen az is egyfajta tanítás...

– Köszönöm, legyen úgy, ahogy elképzelté.

– gj –

Bát micva Nagykőrösön

Pinchász sáboszán, a délutáni istentisztelet keretében tartották meg Alba Ráchel (Ráchel bász Rivka) bát micváját.

Az eseményt az ünneplő unokatestvérének, Sara bász Leának a fuvolajátéka nyitotta meg.

Prof. dr. Róna Tamás főrabbi avatóbeszédében külön kiemelte, hogy Ráchel, aki szüleiével együtt Brüsszelben él, milyen nagy mértékben kötődik ehhez a zsinagóghoz, ahol nagyszülei, dédszülei is imádkoztak.

Ezután Ráchel édesapja, Alba Dávid szólt arról, milyen fontos a hagyomány, milyen fontos az, hogy a szülők átadják a szokásokat a gyermekeiknek.

Emlékeztetett az ősanóinkra, arra, hogy ők valamennyien kemény emberek voltak, akik nem hagyták magukat.

Ezt a keménységet követték az elmúlt évezredekben a zsidó közösségekben. Külön hangsúlyozta, hogy nem létezne a diaszpóra zsidósága, ha az elmúlt évezredekben nem állnak ellent a támadásoknak, miként tették ezt az Alba család ősei is, akik spanyol földön nem engedtek az inkvizíciónak, nem tértek át a katolikus vallásra, inkább elrejtőztek – vállalva az inkvizíció fenyegetéseit –, majd eljöttek onnan, hogy szefárd zsidóként élhessék az életüket. Minden nehézség és üldöztetés ellenére kitartottak a hitük mellett, csakúgy, mint itt, Nagykőrösön és Belgrádban az ünneplő dédszülei és a közösség tagjai.

Leszögezte: „Minden generációnak megvolt a saját kihívása, de minden generáció kitartott, és megőrizte a hitét.”

Zsidónak lenni egyben egy irányító is az életben, amely megmutatja az irányt, amit követni kell, bármilyen nehéz is az, tette hozzá.

Elmondta, milyen büszke ő és felesége, Rivka – Anna – arra, hogy a mai napon itt lehetnek a lányuk bát micváján.

Ezt követően az ősi áldással bocsátotta a felnőtté válás útjára gyermekét és kívánt neki minden jót.

Az ünneplő kifejezte háláját a szüleinek, testvérének, nagyszüleinek, távolabbi rokonainak és az egész nagykőrösi zsidó közösségnek.

Nagyon fontosnak nevezte, hogy a szülei és a rokonai biztos pontot adnak neki az életében, bárhova menjen is a világban, legyen ez otthon, Brüsszelben, vagy a nagyszüleinél Magyarországon, vagy az unokatestvéréinél Németországban, Izraelben és Szerbiában.

A kitűnő taps után a nagypapa, Alba Mesulam családunk ősi nyelvén, latinul mondta el a hagyományos áldást.

Az istentisztelet után kiduson látták vendégeket a jelenlévőket, majd a fiatalok a késő délutáni órákig táncolt és szórakozott a zsinagóga gyönyörű kertjében.

NAPTÁR

Oktober 2., szerda	Elul 29. Erev rajs hásonó
Okt. 3-4., csütörtök-péntek	Tisri 1-2. Rajs hásonó Gyertyagyújtás: 5.59
Oktober 5., szombat	Tisri 3. Szombat kimenetele: 7.01
Oktober 6., vasárnap	Tisri 4. Gedáljá bojtje
Oktober 11., péntek	Tisri 9. Erev jajm kippur Gyertyagyújtás: 5.45
Oktober 12., szombat	Tisri 10. Jajm kippur Mázkir Szombat kimenetele: 6.47

Programajánlat október

22. Spinoza Zsidó Fesztivál
(1074 Budapest, Dob u. 15.)

- Oktober 6. (vasárnap) 19 óra: Karmester varázspálcával c. film
- Oktober 7. (hétfő) 19 óra: Albina – A nő a Nobel-díj mögött – monodráma
- Oktober 8. (kedd) 19 óra: Bródy-vallomások – film
- Oktober 9. (szerda) 19 óra: A világi zsidó zene fenegyerekei – koncert
- Oktober 10. (csütörtök) 19 óra: Capa, a világhírű háborús fotós – dráma
- Oktober 14. (hétfő) 19 óra: Herzl – kávéházi dráma
- Oktober 15. (kedd) 19 óra: Balázs Gábor: Hősnők/rosszlányok... – előadás
- Oktober 19. (szombat) 19 óra: A zsidó kutya – monodráma
- Oktober 20. (vasárnap) 15 (!) óra: A zsidó kutya – előadás
- Oktober 20. (vasárnap) 19 óra: Történetek a zsidó munkaszolgálatról – film

Generációk Klubja

(1067 Bp., Hunyadi tér 3., félémelet)

A programok 15 órakor kezdődnek.

Oktober 7.: Szántó Edit, az OR-ZSE docense Zsidók Pannóniában címmel tart előadást.

Oktober 14.: A zongoránál a retró zene ásza, Fúzy Gábor.

Oktober 21.: Lamm Dávid, a fantasztikus dzsesszgitárművész lesz a vendégünk.

Oktober 28.: Szunyogh Szabolcs témája ezúttal a Vízözön!

ÚJ ÉLET

Kiadó: Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége
(székhelye: 1075 Budapest, Síp utca 12.)
Kiadásért felelős személy: dr. Kunos Péter
Szerkesztésért felelős személy:

Kardos Péter
1075 Budapest, Síp u. 12.
Te lefon/fax: +36-1-413-5537,
+36-1-322-2829

E-mail: ujelet@mazsihisz.hu
Főszerkesztő: Kardos Péter
Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa

Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 9600 Ft
Külföldre 13.600 Ft/év
USA és Izrael: 15.000 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUHB
IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsek: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:
WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomdai munkák:
PrimeRate Kft.

ISSN 0133-1353

APRÓ- HIRDETÉS

Műfogsorrögzítés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Szociális alapítvány keres megbízható munkatársakat havonta összesen pár órát igénylő feladatokhoz, díjazás nélkül. 06-1-321-3497, esti órákban.

Életjáradéki szerződést kötnék idős úrral, hölgygel. Középkorú, megbízható, leinformálható. Hívjon bizalommal. 06-70-7777-005.

Egyéni és társas vállalkozások könnyebben boldogulhatnak, ha van megfelelő jövőképük. Ennek összeállításában tudok segíteni rendkívüli vezetői tapasztalatokkal. Az első beszélgetés ingyenes. www.hotan.hu, honig@t-online.hu

Idős ember gondozását vállalom. 06-20-501-2305.

Sárkányok a judaizmusban

Ezekről a mitikus lényekről talán sokan nem feltételeznék, hogy részei a zsidó hagyománynak, pedig előfordul, hogy a judaizmusban is felbukkannak.

Először is fontos tisztáznunk, hogy ez a legendákban élő fenevad valójában sokféle formát ölthet. Az Oxford Languages szerint a sárkány „egy mitikus szörnyeteg, egy óriási hüllő. Az európai hagyományban a sárkány jellemzően tűzokádó, többnyire a káoszt és a gonoszt szimbolizálja, míg Kelet-Ázsiában a termékenység szimbóluma, amely a vízhez és az éghez kapcsolódik.”

Dr. Natan Slifkin rabbi különféle kategóriákba sorolta ezeket a lényeket az alapján, hogyan ábrázolja őket a nyugati mitológia, a Talmud, illetve a Midrás. A leírásai alapján felbukkannak például gigantikus, denevérszárnyú hüllő formájában, vagy éppen hatalmas, végtagok nélküli kígyóként, amely az áldozatokat tekervényei közé szorítja.

A sárkány része a folklórnak, és mint oly sok mindentől, arról is heves viták folytak a bölcsék közt, hogy mik is pontosan ezek a lények. A racionalista gondolkodók különösen elítélték a természetfelettit, és igyekeztek eltávolítani a szövegekből annak nyomát.

Hogy mi az igazság, ahhoz először is vissza kell kanyarodnunk a kánaáni gyökerekhez.

A *tanin* a kánaáni mitológiában egy kígyószerű tengeri lény, amely a káosz és a pusztítás szinonimája, gyakran ábrázolták úgy, hogy két farka vagy több feje van. A judaizmusban a tanint gyakran összevonják a *leviatánnal* és a *ráhábbal*. A ráháb szó héberül féltelen jelent, és eredetileg a leviatán mellett az ósvízben élő képzeletbeli szörnyeteg.

A taninok a zsidó szövegekben, többek között a Teremtés könyvében

is gyakran megjelennek. A kifejezést általában tengeri szörnyeknek fordítják, majd további átirással bálnáknak, nagy halaknak vagy krokodiloknak.

A Jesája 14:29 az egyik legemlékezetesebb történetet tárja elénk sorraiban: „Ne örüljétek, filiszteusok, mindnyájan, mert eltört annak veszzeje, aki megütött titeket; mert a kígyó gyökeréből vipera nő ki, és gyümölcse tüzes kígyó lesz.”

Az i. sz. első században a zsidó történész, Josephus arról írt, hogy Mózes és a zsidó nép nehezen jutott át egy adott területen a repülő hüllők miatt: „Mert amikor a földön nehéz volt közlekedni a kígyók sokasága miatt (...) némelyikük észrevétlenül emelkedik fel a földről, és a levegőben is repül, és így észrevétlenül ront az emberekre, és kárt tesz bennük.”

A 4Mózes 21. fejezetében említett tüzes kígyót, amit Mózesnek a póznára kell erősítenie, gyakran sárkányként értelmezik, mint például Gavriel Goldfeder rabbi.

A Jesája 13:22 kijelenti, hogy „sarkalok laknak majd váraiban, és sárkányok a gyönyör palotáiban. Órája közel van, napjai nem lesznek hosszúak”.

A Talmudban is találunk különféle sárkányokkal kapcsolatos történeteket:

A Kidusim 29b-ben Rabbi Acha története olvasható, aki egy sárkányként megjelenő démon ellen harcol, és semmi mást nem használ segítségképpen, csak az ima erejét.

Ráv Acha nem talált helyet, ahol az éjszakát tölthette volna, ezért a bölcsék tanulótermében akart nyugovóra térni. A démon hétfejű kígyó képében jelent meg előtte. Ráv Acha bár Jákov imádkozni kezdett, és minden egyes meghajlásakor leesett a démon egyik feje, míg végül a lény elpusztult.

Ez a többfejű kígyó rendkívül hasonlít a fentebb említett taninhoz.

A vak sárkányról, a *tanin iverről* a Zohárban és a kabbalista gondolkodó Moses ben Jacob Cordovero írásában is olvashatunk. A héber sárkány és láthatatlan szavak összetételéből alakult ki: vak sárkányt jelent. Lilit paripájának tekintik, aminek valódi eredete rejtély, bár a feltételezések szerint nem sokkal az Édenkert létrejötte után emelkedett ki a mélységből.

A tanin'ivert már a teremtése pillanatában elvakította a fény, amint kiemelkedett a sötétségből. Elindult a földre, de nem tudott közel menni a Kert határaihoz, mert félt, hogy az örök elpusztítja.

Valamivel később találkozott Lilittel, akit Isten száműzött az Édenkertből, mert nem volt hajlandó alávetni magát Adámnak. Lilittel lenyűgözte ez a lény, így énekelni kezdett neki. Alattódalával engedelmességre bírta, és a későbbiekben hűségese társa lett.

Egy másik, sárkányról szóló rövid, de önálló elbeszélésben (Dániel 14:23–30) ez áll: „Volt egy nagy sárkány, amelyet a babiloniak tiszteltek.” Ebben az esetben a feltételezett isten nem bálvány, hanem egy állat. Dániel azonban úgy öli meg a sárkányt, hogy szurokból, zsírból és szőrből süteményt süt, amelynek elfogyasztásakor a sárkány szétrobban. Más változatokban más hozzávalók szolgálják a célt: egy Midrás-történetben szalmát etettek vele, amelybe szöveget rejtettek, de előfordult, hogy tevébőrt töltöttek meg forró parázssal.

A zsidó közösségek szerte a világon átvettek bizonyos elemeket az őket körülvevő kultúrákból, más népek meséiből és szimbólumrendszeireiből. A középkori európai zsidókat különösen lenyűgözték a sárkányok, amit a korabeli szövegekben és művészeti alkotásokban használt képi ábrázolásuk is bizonyít, hiszen évszázadokon át szerepeltették a sárkányokat a művészetükben.

Számos ilyen művet Joel Ben Simeon (más néven Feibush Askenázi) németországi írástudónak és művésznek tulajdonítanak. De nem ő volt az egyetlen, aki sárkányokkal teli műalkotásokat hozott létre.

Ávodá zár 3:3 látszólag egyértelműen tiltja a sárkányok használatát a zsidó képekben: „Abban az esetben, ha valaki edényeket talál, és azokon a nap, a hold vagy egy sárkány alakja van, akkor vegye el azokat, és dobja a Holt-tengerbe, és semmi hasznat nem húzhat belőlük, mivel azt feltételezik, hogy bálványimádás tárgyai.” Ezek az ábrák azonban nemcsak fennmaradtak, hanem Európa-szerte megtalálhatók voltak a zsinagógákban, kőbe vésvé, a díszítés fémligiránjába dolgozva – még az áron hákódes díszítésére is használták.

A judaizmusban több száz további utalás található a sárkányokra – a Sefaria, a zsidó szövegek legnagyobb online könyvtára tizenkilenc említést mutat a szövegekben, míg a folklór még nagyobb arányban enged meg a szerepeltetésüket.

Mit gondol tehát a judaizmus a sárkányokról? Ez a lény tökéletesen megfelel bizonyos jelentések és aszociációk hordozására, így a különféle történetekben más és más szimbolikát kapcsolhattak hozzá. Tény, hogy legtöbbször negatív színben tüntették fel, ám az ereje – ami olykor megvédte a zsidókat is – elvitathatatlan volt.

Zucker-Kertész Lilla

Ismerkedés a világ zsidó vallási irányzataival

A neológia és a maszorti (Amerikában: konzervatív) irányzat közös értekei és a köztük lévő folyamatos párbeszéd állt annak az eseménynek a fókuszában, amely a Mazsihisz és az OR-ZSE szervezésében „Hagyomány és változás – bevezetés a maszorti zsidóság gondolatvilágába” címmel zajlott le a Rumbach-zsinagógában. A tudományos összejövetel szellemi hídként szolgált a maszorti és a neológ zsidó közösségek között.

A résztvevőket Kiss Henriett, a Rumbach utcai zsinagóga igazgatója köszöntötte, kiemelve a nemzetközi együttműködés fontosságát a zsidó életben, amelyben a maszorti mozgalom kulcsszerepet játszik. Ehhez a gondolathoz csatlakozott beszédében dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke, aki ezt mondta:

– Az elmúlt időszakban a Mazsihisz vezetősége határozott lépéseket tett a Szövetség vallási jellegének erősítése érdekében, és ez a célunk a jövőben is. Ezt szem előtt tartva törekszünk arra, hogy minél jobban megismerhessük a nézeteinkhez közel álló, nemzetközi zsidó irányzatokat.

Jelentősnek nevezte a maszorti tudósok, David Golinkin rabbi, a Schechter Intézet vezetője és kollégái látogatását, s mint mondotta: ez felidéz az OR-ZSE fénykorát, amikor világhírű teológusok, korszakuk legkiválóbb elméi sorra tartották előadásait a most közel százötven éves egyetem falai között.

Jacob Blumenthal rabbi, a Rabbinical Assembly és a United Synagogue of Conservative Movement/Maszorti Judaism képviselője az észak-amerikai maszorti mozgalom történetéről beszélt, míg Mauricio Balter rabbi, a Masorti Olami és a Mercaz Olami vezetője az Argentínában, Chilében és Kolumbiában uralkodó társadalmi klímát ismertette zsidó szempontból.

Balter rabbi kifejtette: Argentínában – a világ más részein növekvő antiszemita események ellenére – biztonságban vannak a zsidó emberek, míg Chilében közel 500 ezer palesztin arab menekült és mindössze 15 ezer zsidó él, így ottani hittestvéreink hatalmas a nyomás. Kolumbiáról szólva azt mondta: az állam október 7. után megszakította a diplomáciai kapcsolatot Izraellel, ami tovább mélyíti a társadalmi feszültségeket és nehezíti a magát veszélyeztetve érző zsidó közösség életét.

David Golinkin rabbi vitaindító előadásában a maszorti halacháról beszélt, kiemelve a hagyomány és a modernitás egyensúlyának fontosságát a mai zsidó élet irányításában. A hallgatóság megtudhatta tőle, hogy a Budapestről New Yorkba érkező zsidók által alapított közösségek hozták létre a Schechter Intézetet, amelynek jelenleg ő maga az elnöke, és ez fontos kapcsolódási pont a két zsidó világ között.

Dr. Frölich Róbert országos főrabbi a rendezvény zárásaként a neológia történelmi fejlődéséről szólva kifejtette, hogy – ellentétben a maszorti hagyománnyal – a neológ döntéshozók inkább idomultak az ortodoxia döntvényeire, és a rabbinikus tudományosságuk inkább más irányban (filozófia, történelem, folklór stb.) volt hangsúlyos.

Zucker-Kertész Lilla

Herzl Tivadar örökül hagyta nekünk....

az Ön Öröksége is hozzájárulhat e célhoz.
Keren Hyesod UIA,
a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt.

Tőlünk megtudhatja hogyan
E-mail: eli.keidar@kerenh.hu
Telefax: +972-4-6263636
Mobil: +36-30-8487380

Zucker-Kertész Lilla

Tudatosan táplálkozom!
Cukorból csak egy kávéskanálnyit, sóból épp egy késhegynyit, borból meg csak villányit!